

ARKIVERT

// 2017

for oss og fremtiden

VESTFOLD FYLKES HUSMORSKOLE / SKOLE PÅ FLYTTEFOT
STRAFF I SKOLEN / NAVIGASJONSUNDERVISNING I FANGENSKAP
SKOLETID UNDER KRIGEN / PÅ LÆRERENS KATETER / FAGOPPLÆRING
VEIEN FREM TIL LANDBRUKSSKOLE / SKOLESTUA I HERREGÅRDEN
KAMPEN FOR EN BEDRE SKOLEHVERDAG / FRA ARKIVET

PÅ SKOLEBENKEN I VESTFOLD

Du har nå 2. utgave av Arkivert mellom hendene. Bladet ble lansert i 2016 og hadde maritim historie som tema. I år fokuserer vi på skolehistorie.

Som depot for Vestfold fylkeskommune oppbevarer Vestfoldarkivet arkiver etter Vestfolds videregående skoler. Arkivene forteller historier om hvordan skoler ble etablert, om undervisningen og om elevene. Skolene reflekterer samfunnet rundt seg og hva som har vært ansett som viktig å lære til ulike tider.

Husmorskolene tilpasset sine metoder etter de råvarer som var tilgjengelig under krigen. Yrkesskolene utviklet seg i tråd med krav om kunnskap fra industrien og landbruksskolene ble etablert i en tid med aktivt opplysningsarbeid blant bønder. Dette er noe av det du kan lese om i denne utgaven. Du kan også lese om navigasjonsundervisning om bord på engelske fangeskip under Napoleonskrigene, samt artikler skrevet av våre kolleger ved Larvik museum, Samlingsforvaltningen og IKA Kongsberg.

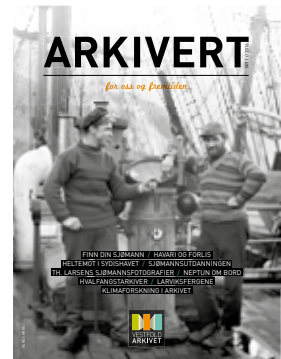
Arkivene etter skolene er viktige fordi de inneholder rettighetsdokumentasjon som karakterer og fagbrev. Nyere arkiver vil inneholde enkelte hemmeligheter (klausulert materiale) - som karakterer, men ellers er det meste tilgjengelig på vår lesesal. Ta gjerne kontakt med oss for å finne opplysninger om deg selv, til slektsforskning eller historieskriving.

God lesning!

Karianne Schmidt Vindenes

Karianne Schmidt Vindenes / Avdelingsdirektør

Med Arkivert håper vi å vekke interesse for de unike kildene som er tilgjengelig om Vestfolds historie.

Ta kontakt med oss om du vil lese fjorårets utgave med fokus på maritim historie.

KONTAKTINFORMASJON:
(+47) 970 67 296
vestfoldarkivet@vestfoldmuseene.no

BESØKSADRESSE:
Hinderveien 10, Sandefjord

POSTADRESSE:
Vestfoldmuseene IKS
avd. Vestfoldarkivet
PB. 1247
3205 Sandefjord

FORETAKSNUMMER:
993871184

ISSN 2464-4420

www.vestfoldarkivet.no

Redaktør: Heidi Meen

Skribenter:
Aina Aske, Ane Ringheim Eriksen,
Ingrid Nøstberg, Knut J. Jordheim,
Lone Kirchhoff, Marianne Sørensen,
Marit Slyngstad, Rune Sørli og
Ulla Nachtstern.

Layout: Linn Liverød

Trykk: Zoom Grafiske

Forsidebilde:
Elevbilde fra 1934-35 i arkivet etter
Skiringssal folkehøgskole (A-1321).

OKTOBER 2017

Innhold

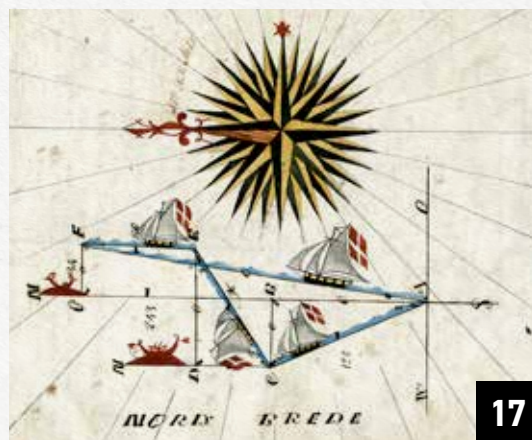
- 4** SKOLEARKIVER – HVA FINNER DU HVOR?
- 6** VESTFOLD FYLKES HUSMORSKOLE – EN SKOLE FOR VORDENDE BONDEKONER
- 10** PUNKTERINGEN & FOTOSKATTEN
- 12** FRA ARKIVET
- 14** FAGOPPLÆRING – FRA LAUGSOPPLÆRING TIL YRKESKOLE
- 17** NAVIGASJONSUNDERVISNING I FANGENSKAP
- 22** DRAMA I TØNSBERG
- 24** VEIEN FREM TIL LANDBRUKSSKOLE
- 26** SKOLE PÅ FLYTTEFOT – AMTSSKOLER FOR BYGDEUNGDOM
- 29** SKOLETID OG MATMANGEL UNDER KRIGEN
- 32** HERREGÅRDEN I LARVIK – FRA GREVELIG RESIDENS TIL HØYERE SKOLE
- 34** KAMPEN FOR EN BEDRE SKOLEHVERDAG
- 36** PÅ LÆRERENS KATETER
- 38** STRAFF I SKOLEN - MED RIS OG SPANSKRØR I FOLKESKOLEN
- 40** VIDEREGÅENDE SKOLER I VESTFOLD – NAVNEENDRINGER & SAMMENSLÅINGER
- 42** FRA ARKIVET / HER FINNER DU VESTFOLDARKIVET

6

14

17

Skolearkiver

- HVA FINNER DU HVOR?

Hvor finnes elevoversikter fra folkeskolen? Hvor kan jeg få dokumentasjon på bestått svenneprøve? Finnes det et klassebilde av min bestefar?

| TEKST: MARIT SLYNGSTAD, Vestfoldarkivet |

1 og 2. Klassebilder fra arkivet etter Thor Heyerdahl videregående skole (A-1120). Bilde 1 er fra 1934, bilde 2 er fra 1950. Fotograf ukjent.

Arkivene etter de ulike skoleslagene finnes på forskjellige steder, avhengig av hvilket offentlig forvaltningsnivå som har og har hatt ansvaret for opplæringen.

For Vestfolds del finnes det arkiver i Vestfoldarkivet, på Interkommunalt arkiv for Buskerud, Vestfold og Telemark (IKA Kongsberg), og på Statsarkivet i Kongsberg og Riksarkivet i Oslo, som begge er del av Arkivverket.

Søker du dokumentasjon på egen skolegang, anbefaler vi at du først tar kontakt med den respektive skole. Der vil du få beskjed om relevant arkivmateriale er overført til arkivdepot.

VIDEREGÅENDE OPPLÆRING: VESTFOLDARKIVET

Kilder til videregående opplæring, dvs. arkivene etter de skolene som er beregnet for elever mellom obligatorisk grunnskole og høyere utdanning og yrkesliv, finnes i Vestfoldarkivet.

VIDEREGÅENDE SKOLER:

Gjelder dagens videregående skoler, samt tidligere høyere allmennskoler (inkl. realskoler), gymnas, yrkesskoler, husmorskoler, landbruksskoler, folkehøyskoler, husflidskoler, Skolen for sosiale og medisinske institusjoner (SMI-skolen) med undervisning på sykehus, i barnevern, andre helseinstitusjoner, og Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT).

FAGOPPLÆRING:

Arkivet etter fagopplæringsseksjonen består i hovedsak av dokumentasjon vedrørende fag- og svenneprøver. Dokumentasjonen omhandler den enkelte elev; kopier av beståtte fag- og svenneprøver samt dokumentasjon av ikke beståtte prøver og avbrutt skolegang.

Arkivene blir vanligvis overført til Vestfoldarkivet 25-30 år etter at de er gått ut av administrativ bruk. Skolene beholder imidlertid karakterprotokollene lengre enn dette. Det er derfor fornuftig først å henvende seg til skolen om man ønsker dokumentasjon på egen skolegang.

GRUNNSKOLEN/FOLKESKOLEN: IKA KONGSBERG

Kilder til obligatorisk grunnskole finnes i den respektive kommunes arkiv. Samtlige kommuner i Vestfold er medlem av IKA Kongsberg og overfører derfor sine skolearkiver dit.

SPESIALSKOLER: ARKIVVERKET

De fleste av spesialskolene for elever med lærevansker og spesielle behov har vært drevet av staten, og arkivene etter disse skolene befinner seg i Arkivverket som har arkivene etter statlig virksomhet. For Vestfold innebærer dette Statsarkivet i Kongsberg og eventuelt Riksarkivet.

PRIVATE SKOLER:

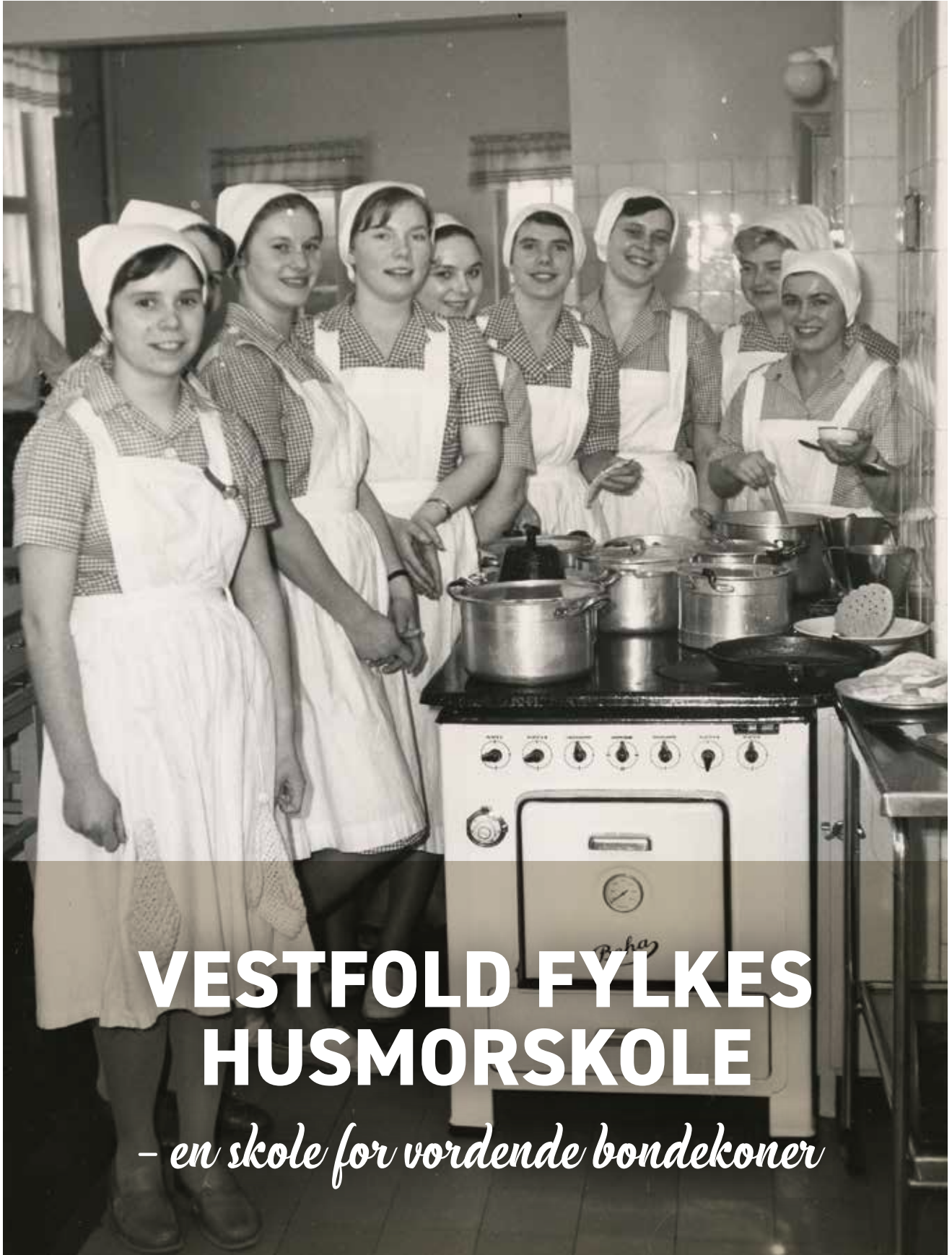
Når det gjelder private skoler, eksisterer det ingen lovhjemmel som sier at arkivene etter disse skolene i sin helhet skal bevares for fremtiden. Noe av arkivene eller deler av arkivene kan likevel være bevart i offentlige arkivinstitusjoner. Søker man etter slik dokumentasjon bør man derfor kontakte den respektive privatskole.

Søker du dokumentasjon på egen skolegang, anbefaler vi at du først tar kontakt med den respektive skole.

HVA INNEHOLDER ARKIVENE?

I arkivene etter skolene finner man blant annet karakterprotokoller, klasselister, dagbøker og pensumlistor. Arkivene kan også inneholde jubileumsberetninger med skolehistorikk og dokumentasjon knyttet til ansatte. Man kan også finne fotografier og klassebilder, men dessverre ikke fra alle år og ikke alltid merket med navn.

Husmorskolene var resultatet av en bevisst politikk der det ble satset på økt kunnskap om husstell, hygiene og sunnhet. Det samme var obligatorisk skolekjøkkenundervisning. I Vestfold ble det etablert flere husmorskoler på begynnelsen av 1900-tallet. En av dem var Vestfold fylkes husmorskole.

| TEKST: MARIT SLYNGSTAD, Vestfoldarkivet |

Kunnskap om matlaging var fra gammelt av noe som ble overført fra kvinne til kvinne. Fra mor til datter, eller jenter tok huspost i andre hushold, gjerne hos slektninger.

FRA UFORMELL TIL FORMELL OPPLÆRING

Etter hvert ble den uformelle opplæringen supplert med organisert opplæring gjennom husmorskoler. Dette skjedde i en tid da staten for alvor begynte å interessere seg for undervisning og oppdragelse. Man så sammenhengen mellom kosthold og helse, og spørsmålet om mat og ernæring ble et sentralt politisk tema utover på 1900-tallet.

DEN FØRSTE HUSMORSKOLEN

Landets første husmorskole ble etablert på Abildsø gård i Østre Aker i 1865. Bak etableringen stod Minna Wetlesen (1821-1891), hvis ektemann, Fredrik Wetlesen, hadde drevet landbruksskole på samme sted i over 20 år. Dette var landets andre landbruksskole, etter den første som lå på gården Sem i Borre.

Minna Wetlesen regnes som en foregangskvinne for bondekvinnens utdanning. Hun mente kvinners kunnskap om kosthold, håndarbeid, matlaging og hygiene var vesentlig for å heve kunnskapsnivået innen landbruket. Wetlesens husmorskole ble derfor koblet til landbruksskolen på Abildsø, der det ble undervist i kjøkkenstell, havestell, skreddersøm, husholdningsregnskap, bokføring, historie og geografi.

FLERE FAGSKOLER I HUSSTELL

Mot slutten av 1800-tallet oppstod det flere husmorskoler eller fagskoler i husstell. På denne tiden ble husmorskolene vanligvis drevet sammen med landbruksskolene. Senere ble det også etablert husmorskoler

PÅ OLSRØD: Vestfold fylkes husmorskole i Tønsberg. År ukjent. Fotograf: Odd Bryn.

i byene. I Vestfold var Horten husmorskole, opprettet i 1913, en typisk by-husmorskole.

Helt i begynnelsen var skolene som oftest private, og elevene måtte betale skolepenger for å gå der. Den første offentlige skolen kom i 1877 på Holmedal gård i Sunnfjord. Etter hvert ble det vanlig med offentlig drevne skoler; på landsbygda var skolene fylkeskommunale, mens husmorskolene i byene som regel var kommunale.

Antallet husmorskoler økte betraktelig bare i løpet av de første to tiårene etter 1900. I 1908 var det 14 husmorskoler i landet, i 1921 var tallet hele 58.

VESTFOLD FYLKES HUSMORSKOLE

Vestfold fylkes husmorskole (senere Olsrød videregående skole) er et eksempel på en type husmorskole som fra starten av var koblet sammen med en landbruksskole. Mye av motivasjonen for opprettelsen av husmorskolene var å skolere fremtidige bondekoner og heve kosthold og husstell på bygdene.

I 1909 besluttet amtstinget at det skulle settes i gang en husmorskole for Jarlsberg og Larviks Amt i tilknytning til landbruksskolen på Fossnes i Stokke.

I mai 1911 begynte de første jentene på skolen som da het Jarlsberg og Larviks Amts husmorskole. Skolen byttet navn i 1918 i forbindelse med overgangen fra amt til fylke, og ble da hetende Vestfold fylkes husmorskole.

FEMMÅNEDERS KURS

Fram til 1936 bestod skolen av femmåneders kurs som gikk fra mai til september hvert år når undervisningen ved landbruksskolen var slutt.

FJØS PÅ TIMEPLANEN: Fjøsstell var et sentralt fag. Fotograf ukjent.

Søkningen til skolen var god fra første stund, og det ble tatt opp 20 elever til første kull. I perioden 1911-1934 ble i alt 560 elever uteksaminert. Elevene kom fra hele fylket og bodde stort sett på internat på skolen.

TEORETISKE OG PRAKTISKE FAG

Undervisningen spente over flere fag i tilknytning til husstell og gårdsdrift. Fra starten i 1911 vedtok overstyret at det skulle undervises i næringsmiddellære, husholdningskjemi, havebrukslære, botanikk, birøkt, melkestell, husdyrlære og fjærfestell, regning, norsk, bokførsel og sunnhetslære.

I tillegg kom all den praktiske undervisningen. Siden skolen lå på Fossnes gård, var selve gårdsdriften også trukket inn i undervisningen. Skolen hadde dessuten eget meieri der elevene lærte melkestell, separering, ysting og kjerning. Gården var så og si selvforsynt med mat, og kunne til og med sende overskudd av melk til Tønsberg.

MATLAGING OG FJØSSTELL

Elevene ble delt inn i fire arbeidsgrupper som alternerte: kjøkkenpartiet, ekstrapartiet, utepartiet og håndarbeidspartiet, som også hadde klesvasken. Utepartiet hadde ansvar for fjøs og hagebruk. I 1922 bestod dette bl.a. 36 melkekyr, foring og stell av 103 griser, samt birøkting.

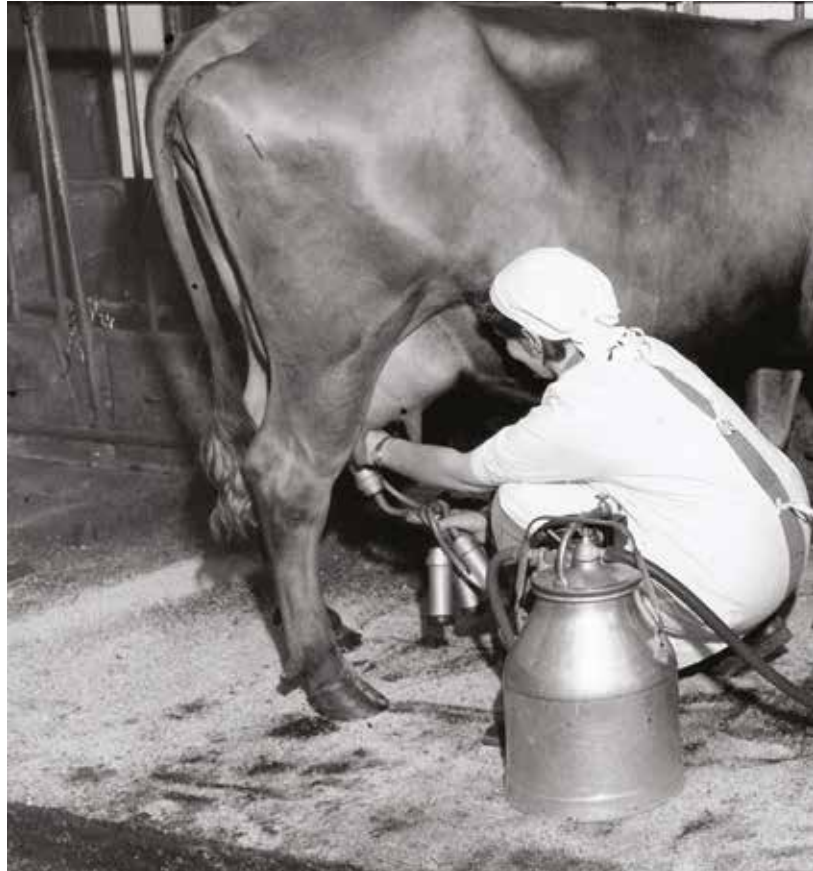
Arkivet gjenspeiler denne arbeidsdelingen med fyldige serier med dagbøker fra de ulike partiene.

Skolen hadde et godt sosialt miljø, og det ble som regel arrangert elevaften en gang i måneden sammen med landbruksskolens elever. Lærerne og deres familier var også med.

SKOLEN FLYTTES TIL OLSRØD

Samløkaliseringen med landbruksskolen begynte etter hvert å bli noe problematisk. Det var trangt om plassen, og vanskelig å komme igjennom all undervisningen på snaue fem måneder. Man begynte derfor etter hvert å tenke på muligheten av en egen husmorskole.

Da Vestfold fylke kjøpte grunn på Olsrød utenfor Tønsberg i 1923, kunne drømmen etter hvert realiseres. I 1934 vedtok fylkestinget bygging av en husmorskole på Olsrød, og sommeren 1935 flyttet skolen fra Fossnes. Første kull på Olsrød gikk ut 20. desember 1935. Fra og med januar 1936 startet man i tillegg til femmåneders kurs, med ettårige kurs på husmorskolen. Også på Olsrød var det gårdsdrift, og partiinndelingen fra Fossnes ble beholdt, og matstell, hagestell og husdyrstell var fortsatt de sentrale fagene.

«Elevene ble delt inn i fire arbeidsgrupper som alternerte: kjøkkenpartiet, ekstrapartiet, utepartiet og håndarbeidspartiet, som også hadde klesvasken.»

HUSMORSKOLENE INN I DE VIDEREGÅENDE SKOLENE

På slutten av 1950-tallet ble skogen tilhørende skolen solgt, og i 1971 vedtok fylkestinget at gårdsdriften på Olsrød skulle legges ned, med unntak av noe areal til hagebruk for undervisningsøyemed. Fra og med høsten 1972 var det slutt med femmåneders kursene og kun mulig å ta ettårige kurs ved skolen. Skoleåret 1982/83 var det siste året med internat.

Etter 1976 ble fagskolene i husstell videregående skoler på lik linje med andre skoler som bygger på grunnskole/ ungdomsskole, og strukturen på skolen ble ny. Navnet ble endret fra Vestfold fylkes husmorskole til Olsrød videregående skole. Fra 2003 ble Olsrød en del av Færder videregående skole.

Milenæler

1909: Statens Lærerindeskole i Husstell opprettet på Stabekk.

1936: Folkeskoleloven gjorde skolekjøkken obligatorisk for jenter i byskolene.

1959: Heimkunnskap ble obligatorisk skolefag for både gutter og jenter.

1959: Husmorskolene ble overført fra Landbruksdepartementet til Kirke- og undervisningsdepartementet.

1960-tallet: Husmorskolene kunne legges til enten spesielle yrkesskoler i husstell eller til fagavdelinger for husstell ved ordinære yrkesskoler. Skolene endret navn til fagskoler i husstell.

1964: Fylkeskommunene overtok de fleste videregående skolene, inkludert husstell-skolene.

1974: Lov om videregående opplæring, ikraft-tredelse i 1976. Loven samlet all videregående opplæring under felles lov, og skolene skiftet navn til videregående skoler. Husstellundervisningen ble innlemmet i det videregående skolesystemet, og tilbudt som en studieretning på lik linje med andre studieretninger.

BAKING: Elevbilde fra 1920-årene. Fotograf ukjent.

ARKIVENE ETTER HUSMORSKOLENE

Vestfoldarkivet tar vare på arkivene etter fylkets husmorskoler:

- Vestfold fylkes husmorskole / Olsrød videregående skole
- Horten husmorskole
- Nøtterøy husmorskole

Til sammen utgjør arkivene ca 8 meter materiale som dokumenterer alle sider ved skolene; elever, undervisning, dagbøker, karakterprotokoller, oppskriftsbøker, jubileumsberetninger og store mengder fotomateriale. Med visse unntak, er arkivene tilgjengelig på lesesalen for interesserte.

KILDER:

- Skjulestad, Yvonne: Minna Wetlesen – en foregangskvinne. Utgiver: Bydel Manglerud, komitéen for 1000-års jubiléet, 2000.
- Hagemann, Gro: «Husarbeid som ideologi og praksis» (prosjekt 2002-2007), UiO.
- no.wikipedia.org/wiki/Husmorskole
- Andersen, Eli Bogstad: Olsrød videregående skole 75 år. Jubileumsberetning, 1986.
- Arkivet etter Horten husmorskole (A-1051).
- Arkivet etter Olsrød videregående skole, Vestfold fylkes husmorskole (A-1055).

PUNKTERINGEN & FOTOSKATTEN

Noen ganger er det rene tilfeldigheter som fører til at fotografisk materiale unngår å bli kastet. I dette tilfellet var det en punktering som førte til at private bilder fra Olsrød Husmorskole under krigen ble sikret for ettertiden.

| TEKST: RUNE SØRLIE, Slottsfjellsmuseet/Samlingsforvaltningen |

Historien begynner en sein kveld langs E18 sør for Kragerø på 1980-tallet. Undertegnede er på vei hjem fra et møte i Arendal, og blir oppmerksom på ei dame som står i veikanten og vinker. Klokka er nær midnatt, så det er lite trafikk.

Det viser seg at damen har fått en punktering og trenger assistanse fra en som kan skifte dekk. Jeg går raskt i gang med arbeidet mens vi prater om løst og fast. Jeg forteller at jeg skal til Stavern og at jeg arbeider på Vestfold Fylkesmuseum i Tønsberg (nå Slottsfjellsmuseet).

- Tønsberg, utbryter hun begeistret. Tenk der gikk jeg på skole under krigen, legger hun til. Min interesse for krigen vekkes straks til live, og jeg blir nysgjerrig på hvilken skole hun hadde gått på.

OLSRØD HUSMORSKOLE UNDER KRIGEN

Hun kunne da fortelle at hun hadde søkt seg til vår-/sommerskurset på Olsrød husmorskole i 1942. Det var en hard kamp om å få plass, dette på grunn av at skolen slet med å fremskaffe nok ressurser til drift. Særlig var manglene på en del matvarer et problem. Men hun var heldig, og fikk et brev i posten som kunngjorde at hun var tildelt en plass.

Under samtalen i mørket på E18 denne kvelden, mens trailere suste forbi, var det stort sett Olsrød som var tema. Hun fortalte om hvordan de lærte å bruke erstatningsvarer og surrogater. Likeså hvordan de fikk en grundig opplæring i dyrking av grønnsaker og frukt. Også husdyrlære var et viktig fag, særlig hold av blant annet kaniner, hest, kuer, gris og høner. De hadde mange dyr på skolen, som de både lærte å slakte og tilberede.

En annen viktig del av hverdagen gikk med til å lære hygiene. Rengjøring med bruk av svært reduserte vaskemidler kunne by på utfordringer. Hun fortalte at elevene selv måtte holde vask av både rom, ganger og klasseværelser. I tillegg hadde de hver sin tørn på vaskeriet, hvor forklær, duker og alt annet tekstilmateriale måtte både kokes og renses.

På fritiden var elevene ofte samlet i «stua», hvor både sang, spill og lesing var populære innslag i hverdagen. En sjelden gang ble det tid til en tur inn til byen (Tønsberg), hvor kino og restaurantbesøk stor høyt i kurs.

FOTOSKATT ANNO 1942

Da det nye dekket var montert og vi skulle skilles, fortalte hun at hjemme i en skuff lå det noen fotografier fra husmorskolen våren og sommeren 1942. Hun lurte på om disse kunne ha noen interesse for meg, og jeg bekreftet at jeg gjerne ville se dem. Jeg rablet ned min adresse på en papirlapp før vi tok farvel.

Det gikk lang tid, og jeg glemte mer eller mindre historien om både punkteringen og damen. Så en dag lå det en konvolutt i postkassa. Den inneholdt en liten bunke bilder. Her var de – fotografiene damen på E18 hadde fortalt om. Avsenderen, damen som hadde fått skyss, het Else Andersen.

Den lille fotoskatten besto av nær 50 bilder som til dels var beskrevet på baksiden med datoer, navn og stedsangivelser. De tidligst daterte bildene er fra 3. mars 1942 og de seneste fra 17. juni 1942. Dette er kanskje ikke de mest kulturelle motivene, men det er likevel en dokumentasjon på elevenes humør og skolehverdag på husmorskolen midt under andre verdenskrig.

**PÅ BAKSIDEN AV FOTOGRAFIENE
ER DET UTDYPENDE PÅSKRIFTER:**

1. Lørdag 30. mai 1942, aftensmat på kjøkken B.
2. Her koser vi oss en søndag ettermiddag den 7. juni 1942.
3. Hjemreise.
4. Her er vi på jordet hos hest og kuer den 17. juni 1942.
5. Her har vi gjengen i flott kostyme – Hva? Lørdag 6.6.42.
6. Her står vi ved «skilleveien» 17.6.42.
7. Her er alle samlet for siste gang. Den 17. juni 1942.

*Fotografiene er i dag en del av Rune Sørli's
fotosamling som er gitt til Slottsfjellsmuseet.*

Fra arkivet

LÆRERLAGENE - LÆRERNES KAMP DOKUMENTERT

Lærerne som yrkesgruppe vokste frem mot slutten av 1800-tallet. På den tiden begynte allmueskolenes lærere å ta utdanning og etter hvert samle seg i foreninger som fremmet yrkesgruppens interesser i kampen for bedre arbeidsvilkår og sosial aktelse. Også i Vestfold ble det stiftet en rekke lærerlag på denne tiden.

Vestfoldarkivet har arkivene etter 17 lærerlag. Et av de eldste lagene er Nøtterøy Lærerlag; allerede i 1882 eksisterte Nøtterøy Lærerforening. Kampsakene for over 100 år siden har mye til felles med de saker Utdanningsforbundet er opptatt av i dag: Lønn, pensjon, skolelovgivning, lærerutdanningen, undervisningstid m.m. Lærerlagenes arkiver spenner fra 1882 frem til 2000-tallet og dokumenterer kampen for yrkesgruppens økonomiske, rettslige og faglige interesser.

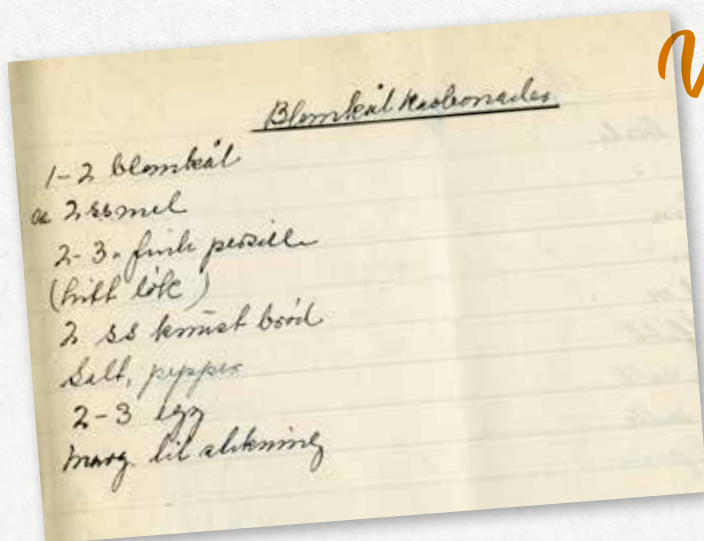

KVINNELIGE AGRONOMER!

«DET VÅRES

– Meldingen om at det har sprunget ut et rekordkull av kvinnelige agronomer ved Vestfold Landbruksskole har vakt stor interesse blant mannlige kolleger → står det på illustrasjonen fra 1959 – funnet i arkivet etter Melsom videregående skole.

(Arkivet A-1064)

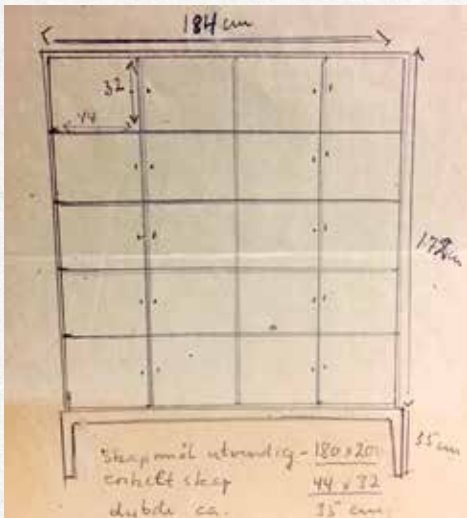
Vegetar i arkivet

I arkivet etter Horten Husmorskole finner vi blant annet denne oppskriften. For deg som går for kjøttfri mandag (eller uker).

BLOMKÅLKARBONADER

1-2 blomkål	2 ss knust brød
ca 2 ss mel	salt, pepper
2-3 frisk persille	2-3 egg
(litt løk)	marg(arin) til steking

(Arkivet A-1051)

HVOR SKAPET SKAL STÅ?

I 1953 var det tid for en oppgradering av møblelementet på oppholdsrommet for lærere ved Larvik Høyere Skole. Brødr. Hansen i Larvik ble forespurt, og kom med et pristilbud på dette skapet i bjerk for 1.270 kroner – med et tillegg på 125 kroner om det skulle være med dirkfrie yalelåser.

Om det ble dette skapet til slutt, vet vi ikke. Men det vet kanskje noen andre der ute? Uansett; man kan jo alltid la seg inspirere til å lage et lignende skap selv til eget bruk. Oppbevaring får man aldri nok av.

(Arkivet A-1120)

PÅ HODET - FOR HELSA OG FAGET

Gymnastikk er brukt som begrep for systematiske øvelser for utvikling av styrke, smidighet og harmoni, og er avledet av det greske ordet «gymnos» som betyr naken. Det er fordi idretten i det gamle Hellas ble bedrevet i naken tilstand. Det samme gjelder selvsagt ikke i den norske skolen. I dag kalles faget gym eller den mer korrekte betegnelsen; kroppsøving.

I vårt magasin har vi også arkivet etter Landslaget Fysisk Fostring i Skolen - en landsomfattende frivillig interesseorganisasjon som har hatt den fysiske fostringen i skolen som sitt arbeidsområde og kjempet for at kroppsøving og annen fysisk aktivitet skal ha kvalitet, bedre rammebetingelser og høynet kompetanse. Organisasjonen ble stiftet i Oslo i 1922, under navnet Landsnemda for Skoleidrett.

Bildet viser gymnastikkundervisning på Horten yrkesskole. År og fotograf ukjent.

(Arkivet A-1172 og A-2369)

Russ i arkivet

Russeavis er en tradisjon av anselig alder. I arkivet etter Horten kommunale høyere almeneskole finner vi Hortenartianernes avis Pagaruss fra 1940-årene. Innholdet er mangfoldig; tegninger som denne, små artikler med snert, kommentarer til forskjellige samfunnsaktuelle saker, vitser, humoristiske dikt, annonser for byens mange forretninger, og sleivspark til erkerivalene på Horten tekniske skole. I følge artianerne trengte for eksempel teknikerne kuleramme på eksamen i matte. Det spør om teknikerne var enige der – og om ikke sleivsparkene gikk begge veier.

I russeavisa fra 1949 finner vi årets russebrøl:

Eltejens'er, Kal, Aurora
putt ned bøgen, dra i snora.
Be-bop, Boogi, Kjempebeis
gjør deg klar til siste reis.
Shownen sitter, – elte – gørr
russeveiva 49!

(Arkivet A-1063)

FAGOPPLÆRING

– fra laugso pplæring til yrkesskole

Fagopplæringen utgjør en stor og viktig del av det norske utdanningssystemet. Opplæringen er basert på et samarbeid mellom de yrkesfaglige skolene og næringslivet selv, og har grunnlag i behovet for faglært arbeidskraft innen industri og håndverk.

| TEKST: INGRID NØSTBERG, Vestfoldarkivet |

dag har fylkeskommunen ansvaret for fagopplæringen, og det finnes tilbud i yrkesfag ved de fleste av de videregående skolene i Vestfold. Etter endt læretid avsluttes opplæringen som regel med en fag- eller svenneprøve, og elevene får fag- eller svennebrev som dokumentasjon på sin utdannelse.

RØTTER I LAUGSVESENET

Fagopplæringen har røtter langt tilbake i tid, i middelalderens håndverkere og laugsvesen. Opplæringen foregikk da i verkstedene under mesternes veiledning og ble regulert av laugene. Lærlingene hadde gjerne en læretid på 3 – 5 år før de avla svenneprøven. Svennen kunne deretter reise rundt til andre land, såkalt «vandre på faget», og arbeide hos mestere i laugene og på denne måte skaffe seg mere kunnskap. Svennen kunne deretter bli godtatt som mester og bli tatt opp i mesterlauget. Laugsvesenet var strengt regulert og ble etter hvert nokså omstridt. I Norge ble laugsvesenet avviklet i løpet av 1800-tallet, og endelig avskaffet ved lov i 1870.

TEKNISKE AFTENSKOLER

Etter hvert som industrialiseringen skjøt fart, og etterspørselen for faglært arbeidskraft økte, ble det behov for en mer strukturert opplæring. Det hadde i løpet av 1800-tallet vokst fram både «søndagsskoler» og tegneskoler beregnet på lærlinger og håndverkere, men det var med de tekniske aftenskolene fra 1870-årene av at undervisningen for alvor ble mere organisert. De tekniske aftenskolene var beregnet på lærlinger som var i arbeid i et verksted eller i en bedrift på dagtid. Undervisningen foregikk derfor på kveldstid. De første tekniske skolene kom i Christiania og Bergen ca. 1870, og i de følgende årene etter ble det etablert skoler i de fleste byer, som regel kommunalt drevne, men det fantes også private initiativ.

De tekniske skolene var i flere tiår et viktig teoretisk supplement til den praktiske fagopplæringen i Norge. Ved yrkesskoleloven av 1940 ble skolene en del av yrkesskolene, og endret da navn til lærlingskoler.

YRKESKOLER

Ved Lov om Yrkesskoler for håndverk og industri i 1940 (iverksatt i 1945) ble det etablert moderne yrkesskoler i Norge. Dette skjedde også for Vestfolds del, der kommunene opprettet yrkesskoler i både Holmestrand, Larvik, Horten, Tønsberg, Sandefjord og Larvik.

Etter hvert som industrialiseringen skjøt fart, og etterspørselen for faglært arbeidskraft økte, ble det behov for en mer strukturert opplæring.

Yrkesskolene hadde gjerne flere underavdelinger, med undervisningstilbud både før, under og etter læretiden. Verkstedsskolene var beregnet på elever før læretiden, mens lærlingskolene foregikk parallelt med læretiden og var en videreføring av de gamle aftenskolene med undervisning på kveldstid (på dagtid fra 1950). Formanns og verksmesterskoler var et tilbud for de som allerede hadde vært i lære, men som ønsket en teoretisk overbygning. Skoler som hadde alle tre avdelinger ble kalt Yrkesskoler for håndverk og industri.

MEKANIKERE I SVING: Elever fra mekanikerkurset på Horten yrkesskole i skolens første tid. Horten yrkesskole ble etablert i 1939, og undervisningen ble holdt i folkeskolens gamle sløydsal i Horten.
Foto: Fra Borre videregående skoles arkiv, fotograf ukjent.

FAGOPPLÆRINGEN OG VIDEREGÅENDE SKOLER

I løpet av 1960-tallet ble hele den videregående opplæringen diskutert og utredet, et arbeid som munnet ut i Lov om videregående opplæring i 1974, en felles lov for alle de videregående skolene. Ved Lov om fagopplæring av 1980 ble fagopplæringen reorganisert og vi fikk den ordningen vi kjenner i dag. Fagopplæringen ble nå fylkeskommunens ansvar, og det ble opprettet yrkesopplæringsnemnder i alle fylker, bestående av medlemmer med kompetanse på både skole nærings- og sysselsettingsspørsmål. Nemnda har ansvaret for godkjenning av lærebedrifter og formidling av lærlinger, oppnevning av prøvenemnder og utstedelse av fag- og svennebrev etter endt prøve. Fylkeskommunens skoleadministrasjon fungerer som nemndas sekretariat og har det operative ansvaret.

DEN KOMBINERTE SKOLEN

De siste tiårene har vært en enestående utbyggingsperiode for videregående skoler i hele landet, der den kombinerte skolen, med allmennfag og yrkesfag under samme tak, ble malen. Dette skjedde også i høyeste grad for Vestfolds del, der storskolen Sandefjord videregående skole ble etablert allerede i 1997. Tidligere Sandar yrkesskole, Sandefjord kokk- og stuertskole, Sandefjord gymnas og Sandefjord handelsgymnas ble da slått sammen og ble landets største videregående skole. Den samme utviklingen har skjedd i de andre Vestfoldbyene. Både Larvik, Horten og Tønsberg har fått sammenslåtte storskoler i Thor Heyerdahl videregående skole, Horten videregående skole og Færder videregående skole.

VED PLANSKIVA:

Mekanikerelev i arbeid ved den første planskiva ved skolen.
Foto: Fra Borre videregående skoles arkiv, fotograf ukjent.

ARKIVENE ETTER FAGOPPLÆRINGEN I VESTFOLD

Vestfoldarkivet oppbevarer arkivene etter yrkeskolene i Larvik, Sandefjord, Tønsberg og Horten. Arkivmaterialet innbefatter da gjerne de tekniske aftenskolene - forløperne til de moderne yrkeskolene. Man kan finne møtebøker, eksamensprotokoller og korrespondanse tilbake til 1890-årene i enkelte av skolearkivene som er avlevert Vestfoldarkivet. Det nyeste arkivmaterialet (de siste 20-30 år) oppbevares fortsatt på skolene.

Vestfoldarkivet oppbevarer også arkivene etter Yrkesopplæringsnemnda i Vestfold med tilhørende sekretariat i fylkeskommunens administrasjon (Fagopplæringsseksjonen). Yrkesopplæringsnemnda har ansvaret for å utstede fag- og svennebrev, og dokumentasjon om dette finnes i arkivet etter Fagopplæringsseksjonen. Dokumentasjon fram t.o.m. 2005 er avlevert Vestfoldarkivet, mens de siste årene oppbevares hos fylkeskommunen.

AMUBULERENDE SVEISEKURS: I perioden 1946-61 drev Horten yrkesskole ambulerende sveisekurs for voksne. Ved hjelp av en spesialinnredet buss ble det holdt kurs rundt i Vestfold og etter hvert på store deler av Østlandet. Her er det det første sveisekurset i 1946. Foto: Fra Borre videregående skoles arkiv, fotograf ukjent.

SVEISING PÅGÅR: Lærer Sigbjørn Ramberg i sving med et av de mange sveisekursene som ble holdt rundt i Vestfold i regi av Horten yrkesskole. Foto: Fra Borre videregående skoles arkiv, fotograf ukjent.

Horten yrkesskole

Horten yrkesskole er den eldste yrkesskolen i Vestfold, opprettet i 1939 av Horten kommune. Den hadde en forløper i Den Tekniske Aftenskole som ble etablert allerede i 1899. Aftenskolen ble lagt inn under yrkesskolen fra 1946 og skiftet da samtidig navn til lærlingskole.

Yrkesskolen startet opp 15. september 1939 med et seks måneders jern- og metallkurs, med 12 elever. I etterkrigstida var det stort behov for faglært arbeidskraft, og undervisningstilbudet ved skolen ble stadig utvidet: Murerkurs, elektrikerskole og maskinarbeiderklasse fra 1946, kurs for flymekanikere fra 1947, grunnkurs for skipsbyggere fra 1949, kjole- og draktsøm fra 1948. Videre ble det etablert kurs innen svakstrøm fra 1959, tegneassistenter i 1964 og industriell automasjon i 1969. I perioden 1946-61 drev også skolen ambulerende sveisekurs for voksne. I 1980-årene utvidet skolen undervisningstilbudet med helse- og sosialfag fra 1983 og hudpleie fra 1984. Samme år ble Horten husmorskole slått sammen med yrkesskolen, og skolen kunne da tilby undervisning i husstell og søm.

I starten holdt skolen til i folkeskolens gamle sløydsal. Det ble imidlertid raskt satt i gang planlegging av et eget skolebygg, og i 1953 var den nye skolen i Skippergata i Horten klar for innflytting.

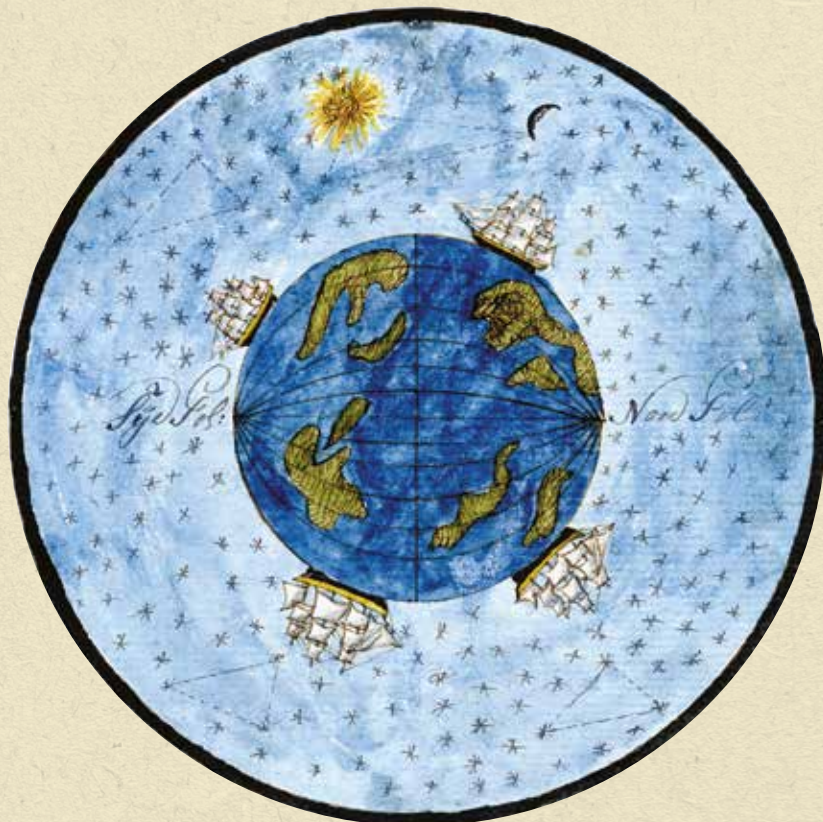
I 1995 skiftet Horten yrkesskole navn til Borre videregående skole. I 2001 ble Borre videregående slått sammen med Horten videregående skole, tidligere Horten gymnas. Den nye storskolen fikk navnet Horten videregående skole.

VED SMIA: Elever sving i den første smia ved Horten yrkesskole. Kurset holdt til i «Victoria», den gamle kinobygningen i Ferjebakken i Horten. Foto: Fra Borre videregående skoles arkiv, fotograf ukjent.

KILDER:

- Ivar Bjørndal: Videregående opplæring i 800 år – med hovedvekt på tiden etter 1950. Forum bok 2005
 - Arkivet etter Borre videregående skole (A-1172).
 - Arkivet etter Teie videregående skole (A-1067).
 - Arkivet etter Sandar videregående skole (A-1997).
 - Arkivet etter Sandefjord tekniske aftenskole (A-2000).
 - Arkivet etter Kilden videregående skole (A-1115).
-
- Horten yrkesskole og tekniske fagskole 1939 – 1989. Horten 1989
 - Arkivet etter Borre videregående skole (A-1172).

NAVIGASJONS- UNDERVISNING I FANGENSKAP

I Vestfoldarkivets magasin er det bevart tre håndskrevne og vakkert illustrerte lærebøker i navigasjon. Disse er skrevet av unge menn i engelsk fangenskap under Napoleonskrigene. Den opplæringen de fikk i fangenskap var på mange vis oppstarten til navigasjonsundervisningen på 1800-tallet.

OBSERVERT: Knud Heidemark har antakelig stått om bord på «Bahama» og tegnet akvarellen av fangeskipet Irresistible som begge lå utenfor Chatham.

Tidlig på 1800-tallet var England i krig med Danmark–Norge og tusenvis av norske og danske sjøfolk ble tatt til fange og plassert i fangeleirer. Mange av de norske fangene satt på prisonskipene som lå i bukten ved Chatham, sørvest for utløpet av Themsen.

PRISON OG PRISONSKIP

Prison er det engelske ordet for fengsel, men ordet har fått en egen betydning på norsk. Nemlig fellesbetegnelsen for de fangeleirene som engelskmennene benyttet under Napoleonskrigene. I løpet av krigsårene satt tusenvis av norske sjøfolk «i prisonen». Det fantes både landprison og skipsprison, og det var store forskjeller på soningsforholdene. Fangene var for en stor del sjøfolk fra vanlige handelsskip som var kapret av engelskmennene. Vi finner menn og gutter i alderen 70 år og helt ned til 10 år.

Problemet med å få plass til de mange norske, danske og franske sjøfolkene som var tatt i forvaring, løste engelskmennene ved å plassere fangene på skip som lå langs med kysten. Det var for en stor del kaprede franske og danske skip som ble bygget om og benyttet

som flytende fangeleirer. De dårligste forholdene var å finne nettopp om bord på disse skipene.

FANGENES KÅR OM BORD

Forholdene om bord var spartanske og forpleiningen elendig. På et enkelt fartøy kunne opptil 900 mann være trengt sammen under dekk. Fangerapportene forteller oss at man ved ankomsten til skipet fikk utlevert en hengekøye og et teppe, samt en fangedrakt som bestod av en gul trøye, bukser og et par tresko. Fangene hadde ikke tillatelse til å oppholde seg på dekk, og alle luker under dekk var spikret igjen, kun en liten glipe slapp inn frisk luft og et sparsomt daglys. Matrasjonen for en uke var to pund brød, litt salt og vann per mann. Etter hvert ble kosten noe bedre og supplert med både kjøtt, spekesild og poteter.

Den norsk-danske sjømannspresten Ulrik Fredrik Rosing (1776–1841), som var stasjonert i London, kom til å få en sentral rolle for å bedre fangenes kår. Han stiftet et understøttelsesfond som samlet inn penger til å kjøpe ekstra matrasjoner, såpe, tobakk, klær og bøker. Han sørget også for å formidle kontakt mellom fangene og familiene hjemme, og samlet inn og fordelte gaver i form av penger, klær og annet utstyr.

1

UNDERVISNINGSTILBUD OM BORD

Rosing fikk gjennom sitt sterke engasjement for fangene også en stor betydning ved å organisere et undervisningstilbud. Han var opptatt av tidens nye moderne undervisnings system, Bell-Lancaster metoden, som kort fortalt bestod i at eldre elever skulle undervise yngre etter et nøye fastsatt system. På denne måten kunne store grupper få undervisning med få ressurser.

Slik kom Rosing til å bidra til en omfattende religions- og navigasjonsundervisning om bord på skipene og i fangeleirene på land. De fleste av fangene var sjøfolk av lavere grad som nå fikk muligheten til å få opplæring i navigasjon. Gjennom fangenes brev og beretninger kan vi få et inntrykk av hvordan undervisningen foregikk om bord på pronskipene.

Skipsoffiserer underviste etter et fastsatt program til bestemte tider. Undervisning og oppgaveløsning foregikk ved små bord som ble satt opp ved lukene for å få

2

1. TITTELBLAD: Tittelbladet i Knud Heidemarks navigasjonsbok: «Navigation eller Styrmandskunst. Udregnet og indzifret efter Hrr Professor Lous Skatkammer, af mig Knudt Oppen Heidemark om bord i Fange Skibeth Bahama ved Chatam i England i Augusti 1810.»

2. KOMPASSROSE: Side hentet fra navigasjonsboken til Anders Olsen Feen som satt i prison ombord på «Haabet».

Sjømannspresten Rosing var opptatt av tidens nye moderne undervisningssystem, [...] som bestod i at eldre elever skulle undervise yngre etter et nøye fastsatt system.

mest mulig dagslys. For midler fra understøttelsesfondet ble det kjøpt inn lærebøker, skrivetavler, papir, passere, pinner og blekk. De som underviste fikk et honorar og eleven måtte betale et mindre beløp. Det viser regnskapene for understøttelsesfondet, som har oversikter over de som underviste og hvilken lønn de fikk.

SVENNESTYKKER I STYRMANNSKUNST

Elevene skrev av en trykt lærebok, men inkluderte sine egne beregninger og oppgaveløsninger. Ved å se nærmere på innholdet i de tre bøkene vi har, ser vi bredden av det omfattende pensum som «en styrmann bør være kyndig om». Elevene ble blant annet undervist i styrmannskunst, lengdeberegninger, geometri og språk. Det ble også avholdt eksamen, med en «Commission» som gav karakterer og utstedte en form for eksamensattest.

Navigasjonsbøkene er preget av høy kvalitet og vakre illustrasjoner. De ble på sett og vis elevens svennestykke. I en av de håndskrevne navigasjonsbøkene står det: «Styrmandskunsten er en Videnskab som lærer hvorledes man skal kunne vite sitt nåværende Sted i søen og hvorledes man bør indrette sin seilas for at komme til sitt agtede Sted.»

TO SJØFOLK OG DERES SVENNESTYKKER

Nå skal vi stifte bekjentskap med to av de tre sjøfolkene vi har navigasjonsbøker etter.

Knud Heidemark var en av de mange som satt i prisonen under Napoleonskrigene. Han var født i 1793 i Andebu, og var bare 14 år da han mønstret på handelsfartøyet «Tvende brødre» i Larvik. Skipet ble imidlertid etter kort tid oppbrakt av engelskmennene, og gutten satt nesten fire år i prisonen på fangenskapet «Bahama» ved den engelske havnebyen Chatam.

I løpet av de årene utarbeidet han sin lærebok: «Navigation eller Styrmandskunst – Udregnet og indzifret efter Hrr Professor Lous Skatkammer...» Boken er datert 1810 og er inndelt i to deler som tilsammen viser «alt det en styrmand må være kyndig om». Bokens 123 sider er rikt illustrert, og med sirlig håndskrift er formler og regelverk skrevet ned.

Etter frigivelsen kom Heidemark tilbake til Vestfold, og flyttet etter hvert til Sandefjord. Han fikk en lang karriere til sjøs, både som skipper og reder, blant annet for briggen «Constitution». Heidemark kjøpte seg hus i Bugaardsgaden i 1830 og giftet seg året etter med sin niese Karen Petra Wright. Sammen fikk de fire barn.

Anders Olsen Feen var matros og født i 1783 i Stokke. Han giftet seg i 1804 med Marie Christensdatter fra Vestre Wahr, og tre år senere mønstret han på handelsfartøyet «Fortuna». Skipet ble oppbrakt av

De som fikk navigasjonsundervisning fortsatte ofte sin yrkeskarriere til sjøs etter endt fangenskap, og boken ble benyttet som et oppslagsverk.

engelskmennene og mannskapet tatt i arrest og ført til Portsmouth. Olsen satt i fangenskap om bord på prisonsskipet «Haabet» i to år, fra august 1807 til desember 1809. I navigasjonsboken han skrev under fangenskapet, står det at han ble undervist og utlært av Nicolay Gundersen M[?] fra Kristiania. Olsen kom seg velberget tilbake til Stokke, men døde få år etter sin hjemkomst.

VIKTIG NAVIGASJONSOPPLÆRING

På grunnlag av navigasjonsbøkene og annet kilde-materiale ser man at navigasjonsundervisningen i prisonen har hatt et betydelig omfang. De som fikk navigasjonsundervisning fortsatte ofte sin yrkeskarriere til sjøs etter endt fangenskap, og boken ble benyttet som et oppslagsverk.

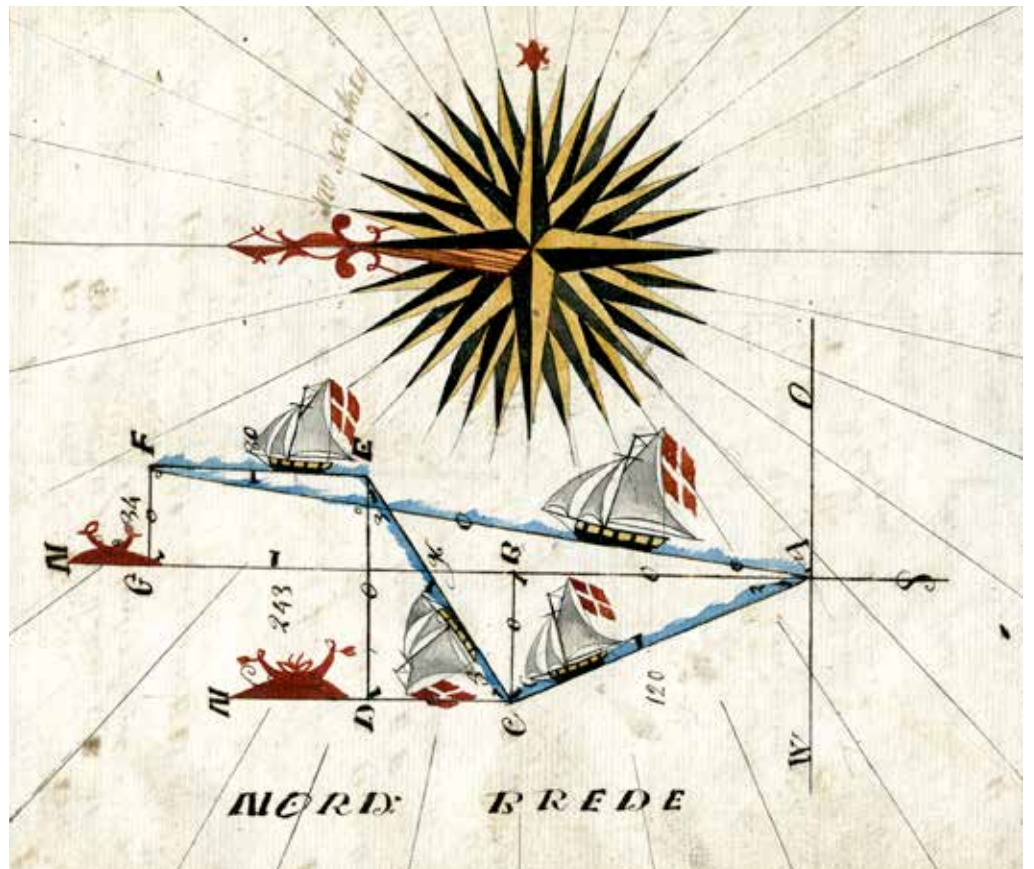
Mange av de tidligere prisonsfangene som deltok i undervisningene startet opp privat navigasjonsundervisning når de vendte hjem, og dette ble på sett og vis oppstarten for de navigasjonsskolene som ble etablert rundt 1839 i sammenheng med at Norge fikk sin første egentlige navigasjonslov.

KILDER:

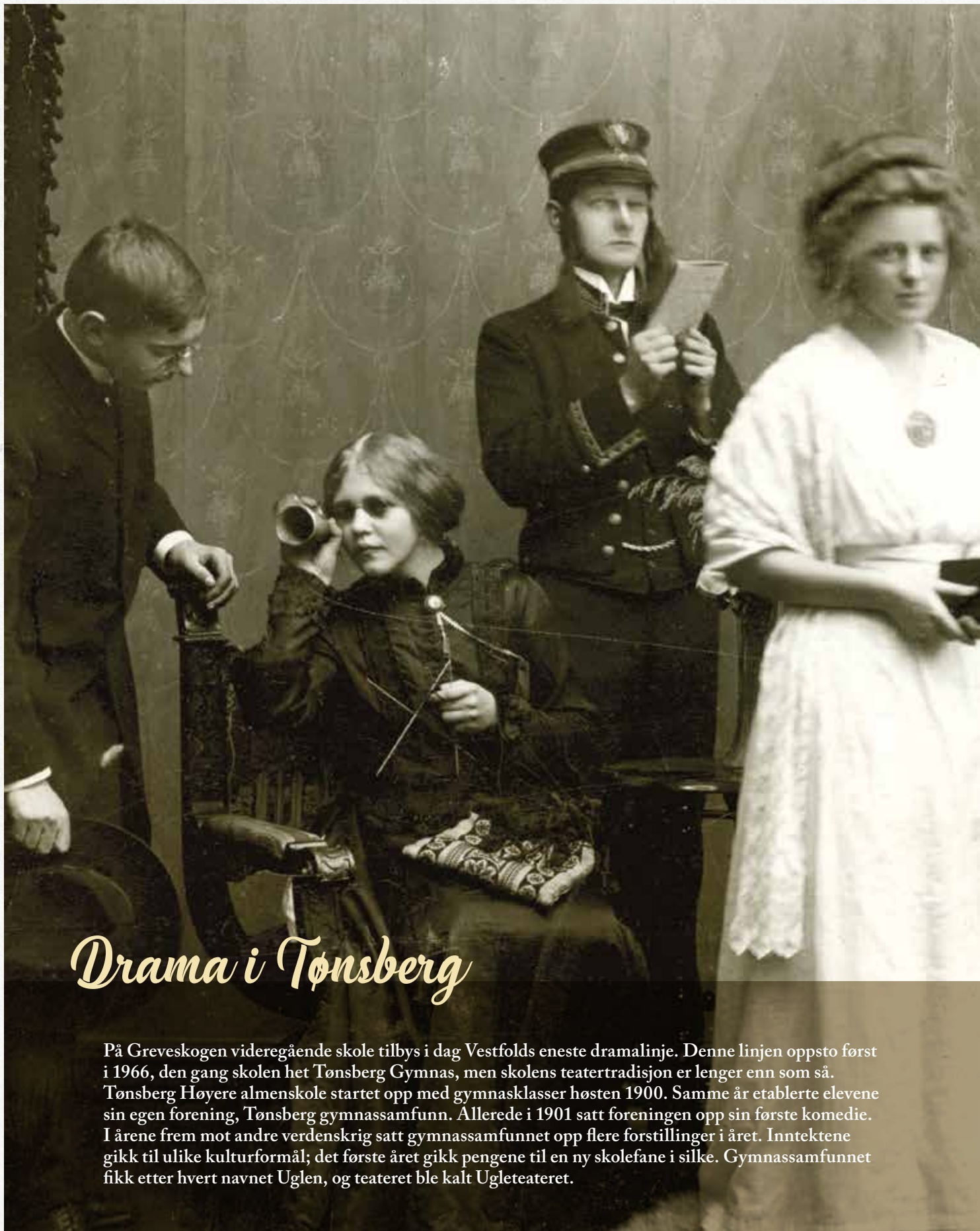
- Navigasjonsbøkene etter Knud Heidemark (ARS-A-1031), Anders Olsen Feen (ARS-A-1080), Anders Glomsten Sørensen (VFA-A-1230).
- Sverre, Solum: «Stokkefolk i prisonen» i Stokke arv og ætt, Stokke Historielag (1985).
- Johnsen, Berit Eide: Han sad i prisonen: sjøfolk i engelsk fangenskap 1807-1814 (1993).
- «Norske prisonfanger i England 1807-1814», digitalarkivet.no/source/100245

FORTUNA: Skipet «Fortuna» tegnet av Anders Olsen Feen. (Utsnitt fra navigasjonsboken.)

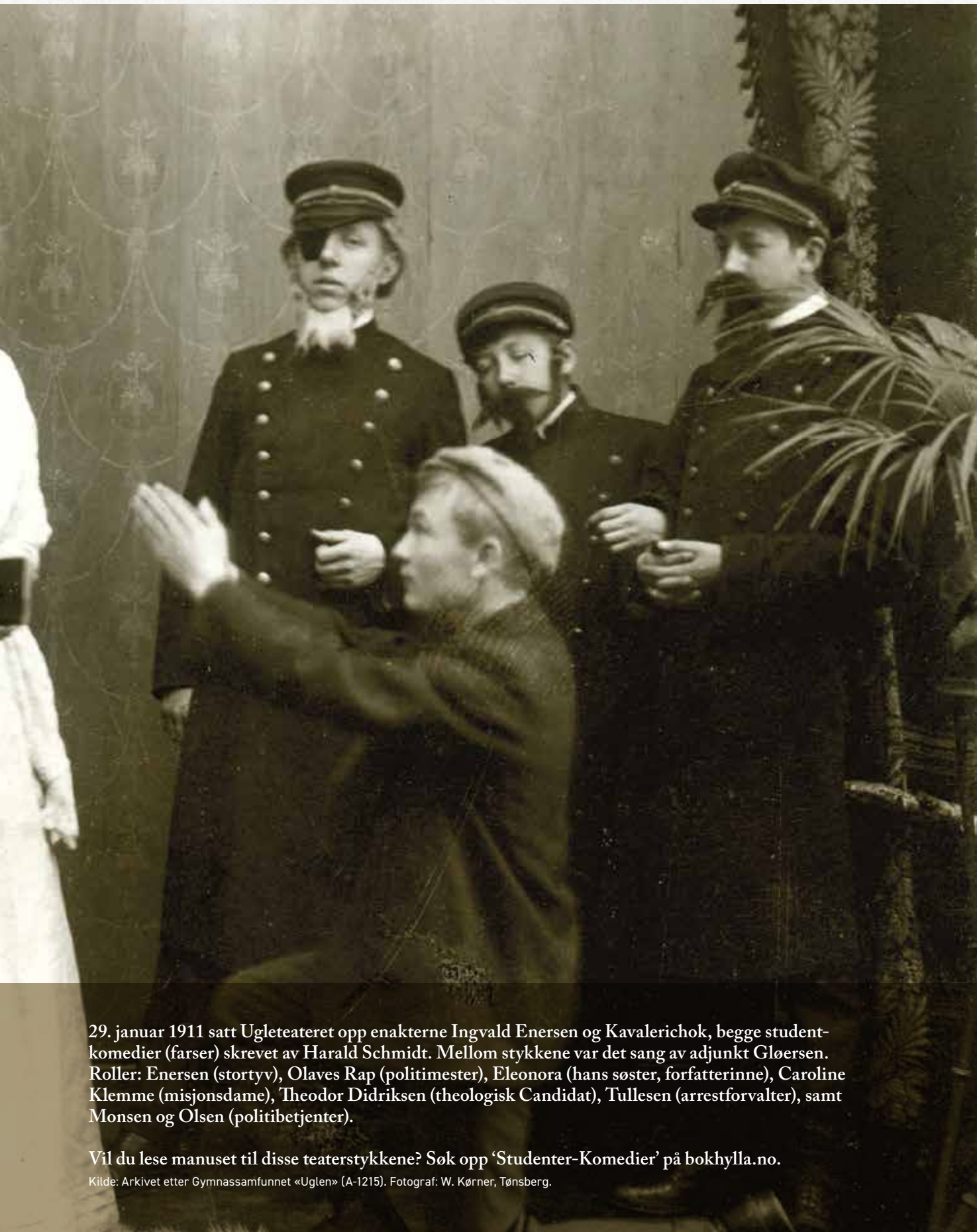

DETALJERT: Utsnitt av navigasjonsboken til Anders Olsen Feen som satt i prison ombord på «Haabet».

Drama i Tønsberg

På Greveskogen videregående skole tilbys i dag Vestfolds eneste dramalinje. Denne linjen oppsto først i 1966, den gang skolen het Tønsberg Gymnas, men skolens teatertradisjon er lenger enn som så. Tønsberg Høyere almenkskole startet opp med gymnasklasser høsten 1900. Samme år etablerte elevene sin egen forening, Tønsberg gymnassamfunn. Allerede i 1901 satt foreningen opp sin første komedie. I årene frem mot andre verdenskrig satt gymnassamfunnet opp flere forestillinger i året. Inntektene gikk til ulike kulturformål; det første året gikk pengene til en ny skolefane i silke. Gymnassamfunnet fikk etter hvert navnet Uglen, og teateret ble kalt Ugleteateret.

29. januar 1911 satt Ugleteateret opp enakterne Ingvald Enersen og Kavalerichok, begge studentkomedier (farser) skrevet av Harald Schmidt. Mellom stykkene var det sang av adjunkt Gløersen. Roller: Enersen (stortyv), Olaves Rap (politimester), Eleonora (hans søster, forfatterinne), Caroline Klemme (misjonsdame), Theodor Didriksen (theologisk Candidat), Tullesen (arrestforvalter), samt Monsen og Olsen (politibetjenter).

Vil du lese manuset til disse teaterstykkene? Søk opp 'Studenter-Komedier' på bokhylla.no.

Kilde: Arkivet etter Gymnassamfunnet «Uglen» (A-1215). Fotograf: W. Kørner, Tønsberg.

VEIEN FREM TIL LANDBRUKSSKOLE

Skolehistorie gjenspeiler samfunnsutviklingen vår, og landbruksskolen i vårt fylke har en lang historie. Faktisk den lengste i landet.

| TEKST: ULLA NACHTSTERN, Vestfoldarkivet |

Allerede i 1825 startet Jacob Sverdrup (1775-1841) et «Agerdyrkingsseminarium» på gården Sem i Borre. Han hadde vært grev Wedels forvalter av Jarlsberg hovedgård siden 1812. Driften av dette «seminarium» lå i forkant av våre naboland, også internasjonalt sett.

SVERDRUPS STUDIEPLAN

På denne tiden fantes det ikke landbrukslitteratur, forskning eller utdanning av lærere innen landbruk. Den viktigste opplæringen hadde så langt foregått hjemme på gårdene, med mer eller mindre fastlagte driftsmåter. Men Sverdrup hadde universitetsutdanning fra København, med historie, engelsk og botanikk i fagkretsen og fulgte utviklingen ute, først og fremst i England. I 1829 laget han en svært detaljert studieplan bestående av fire avdelinger med 24 paragrafer.

Det var ikke småtteri elevene skulle lære: Dyrkingsmåter av de vanligste kornarter, rotfrukter og kunstige gressarter. Praktiske ferdigheter i «Jords Oprydning», innhegning, stensprenging, grøftegraving, pløying, hypping med plog, harving, tromling, såing, «Sædens Bjergning», «Sædekornets Rensning» og behandling av engene. Samt berging av høy, «Omgangsmåten med Sommerstaldsfodring» og foring av husdyr.

PRAKSIS FOR BONDESTANDEN

Sverdrup fikk et statstilskudd på 600 spesidaler i året for å holde åtte elever av bondestanden med fri undervisning, kost og losji, samt arbeidsklær. Kurset varte i to somre og mellomliggende vinter. Praksis ble prioritert fremfor teori, da «Menigmand bedst lar sig belære empirisk og ved Exempler, og derhelst og snarest af Ligemænd». Tiltroen til bondeguttens evne til å ta til seg teoretisk kunnskap var heller ussel.

Jacob Sverdrup (1775-1841). År og fotograf ukjent.

TEORI DE «CONDITIONEREDE»

10-12 «conditionerede» elever fikk også opplæring; sønner av store jordeiere, embedsmenn og handelsmenn. Selv om disse elevene måtte betale for seg, ble de tatt inn som sønner i huset og undervisningen var langt mer grunnleggende. Grundig teoretisk innføring i allmennfag, naturfag og landbruksfag var obligatorisk, mens de fritt kunne velge om de ville delta i praksisopplæringen. Det var nok ikke tenkelig at de selv ville utføre det manuelle arbeidet.

Skolens utdanningssystem var tydelig barn av sin tid, og bekreftet de sosiale forholdene. Tiden var også preget av opplysningstidens sterke tro på praktisk, nyttig kunnskap og bondens sentrale stilling i nasjonen Norge.

GÅRDENE SEM OG RIISE - OG AMTET

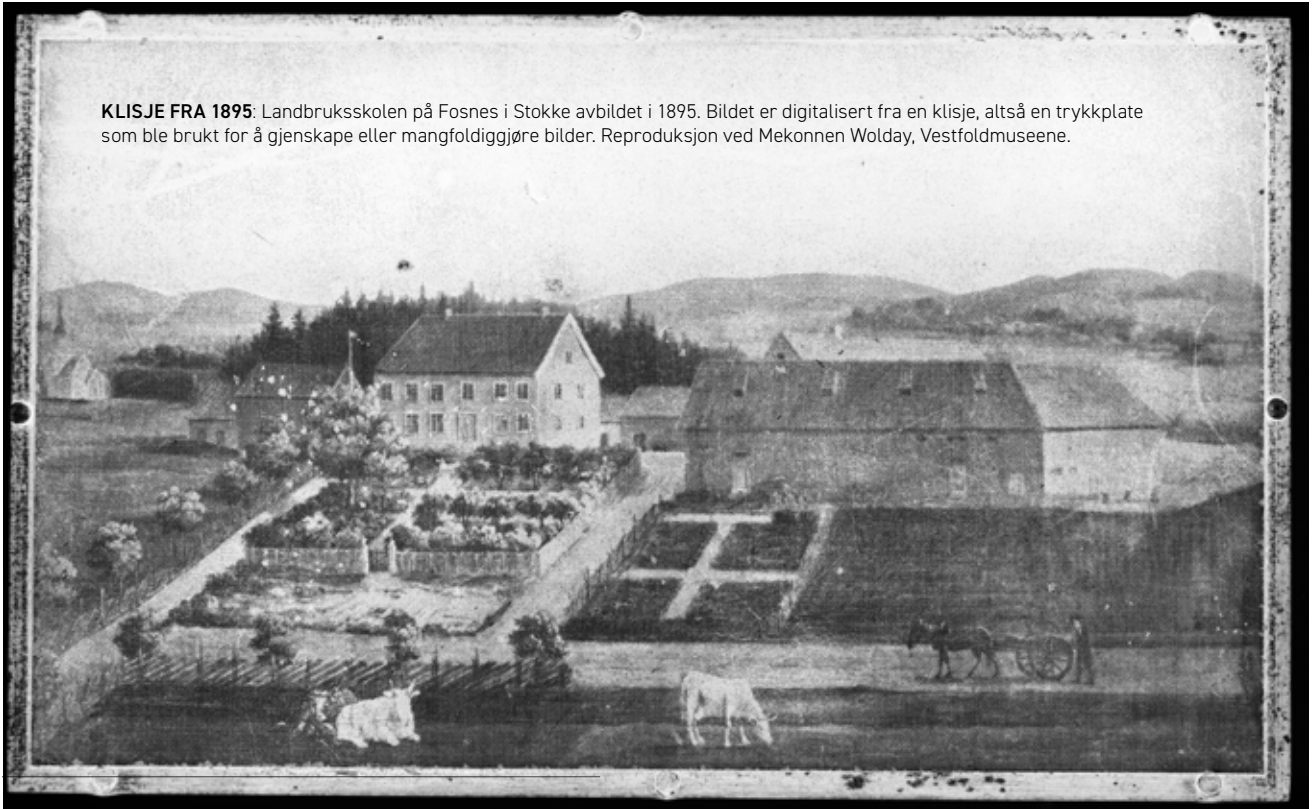
I tillegg til gården Sem fikk Sverdrup forpakte Wedels gård Riise og dermed bedret vilkårene for praksisopplæringen. Stedet ble også viktig da statstilskuddet til landbruksskolen på Sem ble trukket tilbake i 1837 og virksomheten lagt ned der. Jacob Sverdrup døde i 1841, men engasjementet fortsatte i familien. Sønnen Peder, hadde hjulpet sin far både på Jarlsberg og på Sem – og drev privat landbruksskole på Riise fra 1837 og frem til 1848.

Jarlsberg og Laurvig Amt hadde lenge vurdert ulike muligheter for drift av egen landbruksskole. I 1848 ble det avtalt med Sverdrup at amtet skulle påta seg det økonomiske ansvaret mot at han underviste og ga opphold til åtte elever av bondestanden. I 1860 sa Sverdrup av ulike grunner opp kontrakten med amtet og fortsatte driften i egen regi frem til 1866.

ETABLERING AV VESTFOLD LANDBRUKSSKOLE

I perioden 1867-1895 fantes det ingen landbruksskole i Vestfold, men det ble arbeidet med opplysningsarbeid

KLISJE FRA 1895: Landbruksskolen på Fosnes i Stokke avbildet i 1895. Bildet er digitalisert fra en klisje, altså en trykkplate som ble brukt for å gjenskape eller mangfoldiggjøre bilder. Reproduksjon ved Mekonnen Wolday, Vestfoldmuseene.

blant bøndene i tillegg til ivrig lobbyvirksomhet og utredningsarbeid fra landboforeningene og landhus-holdningsselskapet. I 1894 kom endelig Stortingets beslutning om å øke statstilskuddet fra halve til tre fjerdedeler av undervisningens driftsutgifter.

Amtet jobbet derfor videre med etablering av en egen landbruksskole. Etter avtissement i 1894 etter passende eiendom, falt valget på Fosnes gård i Stokke. Kjøpesummen var 150.000 og sammen med bygningsmasse, innmark og skog fulgte det maskiner, redskaper og fire hester. I 1895 var dermed Jarlsberg og Larvik amts landbruksskole en realitet (Vestfold landbruksskole fra 1919), og allerede i november samme år begynte de første elevene ved skolen. Skolens formål var å «bibringe unge Mænd et hensiktsmessig Grunnlag for deres utdannelse til dugelige Landmænd».

Fagene det ble undervist i var dyreanatomi, zoologi, jordbrukslære, fysikk, kjemi, botanikk, regning, tegning, nivellering og norsk, i tillegg til gårds- og dyrestell. Elevene ble fortsatt betegnet som «ordinære» eller «extraordinære» ut fra sin stand, men undervisningen lå langt fremme for sin tid, og fagkretsen endret seg ikke stort de neste femti årene.

I 1957 flyttet landbruksskolen fra Fosnes til Melsom hovedgård, der den ligger den dag i dag. I 1976 endret skolen navn til Melsom videregående skole.

«Tiden var også preget av opplysningstidens sterke tro på praktisk, nyttig kunnskap og bondens sentrale stilling i nasjonen Norge.»

- Arkivet etter Melsom videregående skole omfatter perioden 1847-1994.
- Det er bevart arkiv etter forløperen Jarlsberg og Laurvig Amts Landbrugsskole, med ytterårene 1847-1860.
- Det er også arkivmateriale fra perioden 1910-1935, da landbruksskolen var samlokalisert med Vestfold husmorskole på Fosnes.
- Landbruksskolen hadde egen elevforening med eget arkiv, i perioden 1897-1997.

KILDER:

- Arkivet etter Jarlsberg og Laurvig Amts Landbrugsskole (A-1123).
- Arkivet etter Melsom videregående skole (A-1064).
- Ottar Fjærvoll: Jubileumsskrift Vestfold landbruksskole 1895-1995, (1994).

SKOLE PÅ FLYTTEFOT

– amtsskoler for bygdeungdom

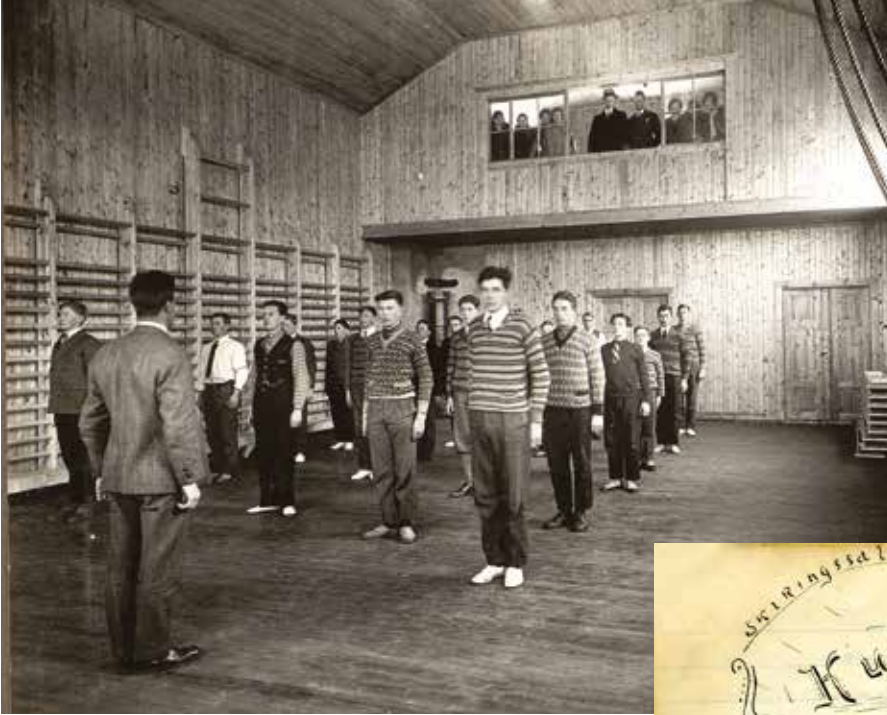
I 1875 vedtok Stortinget at det skulle etableres amtsskoler i hvert amt i Norge. Amtsskolene var ment som et tilbud om videregående skolegang for bygdeungdom etter endt folkeskole. I Vestfold ble det opprettet hele tre slike skoler.

| TEKST: INGRID NØSTBERG, Vestfoldarkivet |

NORDBY I SANDAR: Elevene ved Søndre Amtsskole på Nordby i Sandar skoleåret 1900-01. Skolen var et tilbud for ungdom etter endt folkeskole. Både gutter og jenter ble tatt opp ved skolen, og som vi kan se er det var det stor spredning i elevenes alder. Fotograf: J. Dahl.

1

1. NY GYMSAL PÅ SKIRINGSSAL: Elever i den nye gymnastikksalen på Skiringssal skoleåret 1930-31. Fotograf ukjent.

2. ELEVAVISEN «HUGLEIK»: I 1928 ble det stiftet et eget elevlag ved Skiringssal ungdomsskole. Både skolens elever og tidligere elever kunne være medlemmer av laget. Det ble holdt medlemsmøter ca. to ganger i måneden, og det var forskjellig program med foredrag, diskusjon, opplesning, musikk og lek. Laget hadde egen håndskreven avis, «Hugleik». I elevavisene får man innblikk i skolens «indre liv», noe som er et interessant supplement til skolens administrative arkiver. (Forside fra Hugleik nr. 10 1935)

2

Den første amtsskolen i Vestfold kom allerede i 1876 og fikk navnet Jarlsberg og Larviks Amtsskole. I 1893 ble det opprettet en skole til i Nordfylket, og vi fikk da Søndre Amtsskole og Nordre Amtsskole. Den siste av amtsskolene i Vestfold ble etablert i 1907, hovedsakelig for midtre deler av fylket. Den Søndre Amtsskolen er forløperen til dagens Skiringssal folkehøyskole.

I 1919 skiftet amtsskolene navn til fylkesskoler, da amt gikk over til fylker. Skolene ble også gjerne omtalt som ungdomsskoler, noe som ikke må forveksles med dagens ungdomsskoler som er et langt yngre fenomen.

SKOLER PÅ FLYTTEFOT

I starten var amtsskolene ambulerende og flyttet fra bygd til bygd. Dette var anbefalt fra skolemyndighetenes side for at skolen skulle nå flest mulig elever. Skolen holdt gjerne til ett til to år på samme sted, før den flyttet til neste bygd. Læreren fulgte med på lassett.

Både Søndre og Nordre Amtsskole i Vestfold fikk etter hvert faste oppholdssteder og avsluttet den ambulerende tilværelsen. Søndre Amtsskole fikk egen skolebygning i 1903 på gården Nordby i Sandar og skiftet da samtidig navn til Skiringssal ungdomsskole. Nordre Amtsskole ble fast fra 1907 og fikk navnet Sverressal ungdomsskole. Denne ble imidlertid nedlagt allerede i 1926 pga. manglende elevsøkning.

Amtsskolene var ment som et tilbud om videregående skolegang for bygdeungdom etter endt folkeskole.

Som en kompensasjon for at begge amtsskolene i Vestfold nå var blitt faste, ble det i 1907 opprettet en ny og mindre ambulerende ungdomsskole i fylket beregnet på «de mer afsides liggende Bygder i Amtet». Denne fikk etter hvert navnet Vestfold flyttbare fylkesskole. Denne startet opp i 1907 på gården Svelvik på Tjøme, og flyttet videre til Lardal i 1909 og deretter til Brunlanes. Den flyttbare fylkesskolen i Vestfold ble avviklet i 1953, som den lengstlevende flyttbare fylkesskolen i landet.

SKIRINGSSAL - FRA AMTSSKOLE TIL FOLKEHØYSKOLE

Jarlsberg og Larviks Amtsskole (Søndre Amtsskole) startet opp 7. januar 1876 på gården Ås i Sande. Det første kurset bestod av 44 elever, de fleste fra nord i fylket, men det var også enkelte elever fra Eggedal og Sigdal i Buskerud. Det var stor spredning i alder, eldstemann var hele 44 år! Skolen var gratis for elevene. Utgiftene ble dekket av staten og amtskommunen i fellesskap. Kursene gikk over 30 skoleuker, enten over ett eller to år.

Skolen var i første omgang forbeholdt gutter, men ble etter hvert også åpnet opp for jenter, riktignok kun med et tremåneders kurs de første årene. Fra skoleåret 1896/97 ble imidlertid jenter tatt opp også til selve hovedkurset. Fagene det ble undervist i var kunnskapsfag som morsmål, historie, geografi, naturkunnskap, regning og utmålingslære, men også tegning, sanglære og gymnastikk. Etterhvert tilbød skolen undervisning i husstell, sløyd og søm, fra 1932 også veving. I perioden 1913 – 24 hadde skolen også en egen landbruksklasse.

KJØKKENKLASSEN: Etter hvert som flere jenter søkte seg til amtsskolen, startet skolen med undervisning i husstell. Fotografiet viser kjøkkenklassen ved Skiringssal ungdomsskole i 1906. Fram til 1902 het Søndre Amtsskole. Fra 1951 har skolens navn vært Skiringssal folkehøyskole. Fotograf: M. Himberg.

Elevtallet ved skolen økte etter hvert, og det ble nødvendig med et større skolebygg. I 1935 stod det nye undervisningsbygget ferdig. Elevene ble i hovedsak innlosjert privat i nærheten av skolen, så sant de ikke kunne bo hjemme. Først i 1961 fikk skolen eget internat, som en av de siste folkehøyskolene i landet.

I 1951 ble skolen omgjort til folkehøyskole, iht. Lov om Folkehøyskoler av 1949. Skolen fikk da navnet Skiringssal folkehøyskole. Den faglige utviklingen av skolen de neste tiårene har fulgt utviklingen av folkehøyskolene for øvrig, med nye undervisningstilbud i takt med tiden. I dag har skolen et bredt tilbud med hele sju linjefag og 26 valgfag.

ARKIVENE ETTER AMTSSKOLENE

Vestfoldarkivet oppbevarer arkivene etter både Skiringssal folkehøyskole og Vestfold flyttbare fylkesskole. Arkivmaterialet fra Skiringssal går tilbake til opprettelsen av skolen i 1876 og inneholder interessant dokumentasjon om skolens virksomhet og elevene som har gått der. Det er også bevart mange flotte fotografier av elever og annet.

KILDER:

- Skiringssal Folkehøyskole 100 år, 1876 – 1976. Jubileumsberetning
- Halfdan Asphaug: Vestfold fylkes Ungdomsskoler i 75 år. Tønsberg 1951
- Ingrid Nøstberg: «Amtsskole». Artikkel skrevet for Wikipedia, 2014
- Arkivet etter Skiringssal folkehøyskole (A-1321).
- Arkivet etter Vestfold flyttbare fylkesskole (A-1176).
- Arkivet etter Skiringssal folkehøyskole – elevlaget (A-1322).

Når det gjelder Sverressal ungdomsskole, som var stasjonert i Nordfylket og nedlagt i 1926, har dessverre ikke Vestfoldarkivet mottatt noe arkivmateriale. Vi er heller ikke kjent med om det eksisterer arkiv etter denne skolen, og hvor dette eventuelt befinner seg. Men her kan kanskje Arkiverts lesere bidra med mere informasjon?

RØDE KORS: Barn får bespisning hos Tønsberg Røde Kors i 1943. Foto: Th. Larsens arkiv, Slottsfjellsmuseet.

SKOLETID OG MATMANGEL UNDER KRIGEN

Etter å ha hørt nyhetene på radioen 9. april 1940 valgte noen familier å holde barna hjemme. Men de fleste sendte barna som normalt av sted. Disse ble straks sendt hjem igjen, da det ble klart at tyskerne hadde overfalt landet. Dette var starten på fem år med dårlig undervisning, lite skoleutstyr og trange lokaler.

Få dager senere ble mange skoler i Vestfold rekvirert av tyskerne og brukt som husvære for soldater. Også mange uthusbygninger og leskur på skolene ble inntatt som staller for Wehrmachts hester.

MOT, MEDBRAKT VED OG PAPIRMANGEL

Under krigen var både klasserom og skrivemateriell som kritt, pennesplitter, blyanter, viskelær og fargestifter vanskelig å oppdrive. Men likevel klarte skolene å holde motet oppe blant elevene. Det ble utviklet et godt samhold mellom lærere og elever i denne krigstiden – og de lærte mye om å ta vare på hverandre.

Mangel på brensel bød på ekstra utfordringer om vinteren. Flere skoler innførte derfor en regel om at elever skulle ha med seg en vedkubbe hver til ovnene i klasserommene. Dette for å hindre at skolen måtte stenge vinterstid på grunn av kulde.

Skrivingen ble ekstra vanskelig da det begynte å bli tomt for papir og kladdebøker. Elevene fikk hele tiden høre at de måtte spare på papiret. Men mangelen på utstyr hadde noen positive sider også. Mange elever lærte å bli oppfinnsomme og kreative med å finne løsninger på problemene. Selv om det til tider ble innført restriksjoner om redusert bruk av papir, satte de offentlige myndighetene rekord i produksjon av skjemaer til bruk for alt mellom himmel og jord. Også skolene fikk utdelt et vell av skjemaer, som ofte kom i tusenvis av eksemplarer, selv om det kanskje bare trengtes et par-tre stykker. Lærere og elever oppdaget raskt at baksiden på slike skjemaer passet utmerket til skolearbeid.

Danske- og svenskesuppe ble velkjente retter for de fleste skolebarn i Vestfold utover krigen.

POPULÆR OG VIKTIG MATSERVERING

Et lyspunkt i skolehverdagen var imidlertid matutdelingen. Sverige og Danmark sendte næringsrik suppe, og målet var at så mange som mulig skulle få et næringsrikt måltid i løpet av dagen. Men det fantes også lokale krefter innenfor servering til skolebarn.

Allerede vinteren 1940/41 ble det iverksatt tiltak for å sikre bybefolkningene i Vestfold mat. Både i Tønsberg og Larvik ble det denne vinteren satt i gang humanitære hjelpekomiteer. Røde Kors og flere sanitetsforeninger deltok også i dette arbeidet på et tidlig stadium, og ble etter hvert helt sentrale i arbeidet.

SUPPE- OG FOLKEKJØKKEN

I Horten var man tidlig ute med å søke formannskapet om å få disponere noe av byens andel av avgiften fra Vinmonopolets omsetning for å opprette et suppekjøkken. Formannskapet gav sin tillatelse til dette tiltaket, og 17. januar 1941 ble den første suppa servert fra kjelene i Den kristelige Ungdomsforeningens lille sal i marinebyen.

På to små kokeplater ble det laget mer enn 81.500 liter suppe i løpet av krigen, utført av kvinner i sanitetsforeningen i Horten. Suppa ble påbegynt kl. 6.00, og inneholdt cirka 2,5 tønner poteter, 60 kg kålrabi og 75 store purrer (når det fantes).

Suppekjøkkener, som også ble kalt for folkekjøkken, var en stor suksess rundt om i fylkets byer. De første folkekjøkkener var ment for vanskeligstilte familier og trygdede, senere ble det også åpnet for gamle, syke og gravide.

I Tønsberg oppsto et rent privat folkekjøkken drevet ved hjelp av private bidrag. Kjøkkenet åpnet i Storgaten i 1942, og hadde et bredere tilbud enn bare suppe. Her kunne man også få stekt håbrann med poteter, samt en herlig dessert bestående av eplemos. Et slikt herrens måltid kostet 40 øre.

DANSKE- OG SVENSKESUPPE FOR SKOLEBARN

Etterhvert som matmangelen økte, ble også mange skolebarn rammet. Derfor måtte våre naboer, Sverige og Danmark, trå hjelpende til med bidrag av suppe. Danske- og svenskesuppe ble velkjente retter for de fleste skolebarn i Vestfold utover krigen.

Det var Svenska Norgehjälpen som sørget for suppe fra broderfolket i øst, mens Røde Kors og Danskehjelpen sørget for at næringsrik suppe fant veien over Skagerak.

I Sandefjord startet utdeling av suppe på skolen i 1943. Bare i januar 1945 ble det delt ut 1365 boller suppe til elever og lærere. I Larvik ble det i løpet av krigen utdelt 66.000 kg danskemat, mens tallet på tilsvarende serveringer i Horten var helt oppe i 75.000 kg.

Bidragene fra Sverige og Danmark ble godkjent av tyske myndigheter, men det tyske sikkerhetspolitiet (Gestapo) passet godt på slik at maten ikke gikk til personer som var tilknyttet motstandsbevegelsen.

FRU RABE - ALLES «TANTE ANNA»

Også enkeltpersoner gjorde sitt for å hjelpe barn med mat. Motstandskvinnen fru Anna Rabe fra Tønsberg startet en slik virksomhet sommeren 1944. Da inviterte hun med seg barn fra gata og inn i leiligheten sin i Storgata 26, hvor hun kokte havresuppe til dem.

TANTE ANNA: Fru Anna Rabe ved suppekjelen på kjøkkenet hjemme i Storgata 26. Foto: Th. Larsens arkiv, Slottsfjellsmuseet.

ÅPENT KJØKKEN: Fra «tante Annas» kjøkken under krigen i Storgata 26 i Tønsberg. Foto: Th. Larsens arkiv, Slottsfjellsmuseet.

Fru Rabe ble av barna bare kalt for «tante Anna», og de andre kvinnene som hjalp til på kjøkkenet ble kalt for hennes «søstre».

Ryktene om den snille dama som delte maten sin spredte seg raskt og antall barn som kom til Fru Rabe for å få mat økte raskt. Ved juletider samme året hadde hun 83 barn i daglig forpleining, og i april 1945 var tallet steget til 200 barn.

Menyen besto som regel av havresuppe og brødmat. En gang i uken fikk barna servert hvetekake eller egg – noe som slettes ikke var hverdagskost. Ingrediensene til

matlagingen greide fru Rabe å fremskaffe ved å spørre bønder, næringsdrivende og privatpersoner om de hadde noe å avse. Hun fikk også hjelp fra Danskehjelpen.

Fru Rabe ble av barna bare kalt for «tante Anna», og de andre kvinnene som hjalp til på kjøkkenet ble kalt for hennes «søstre», for fru Rabe fikk hjelp av mange kvinner i Tønsberg til å tilberede så mye mat hver dag.

FOTOGRAFIER ETTER TH. LARSEN

I arkivet etter Fotograf Th. Larsen (Tønsberg) finnes i dag en serie med glassplate-negativer (13 x 18 cm) som viser Fru Rabe og hennes hjelpere, samt en del av barna. Bildene ble tatt noen dager etter freden og oppdragsgiver var Tønsbergs Blad. Av en eller annen grunn ble artikkelen gjengitt uten bruk av bildene 17. mai 1945. Glassplatene er i dag trygt oppbevart i arkivet etter Th. Larsen, som forvaltes av Slottsfjellsmuseet i Tønsberg.

Herregården i Larvik

FRA GREVELIG RESIDENS TIL HØYERE SKOLE

Ved grevskapstidens slutt kjøpte Larvik by det som i dag er kjent som Herregården i Larvik. Bygningen var et av de viktigste symbolene for unionen med Danmark, og ble straks gjort om til offentlige formål. Blant annet til skole.

| TEKST: AINA ASKE, Larvik museum |

Bygningen ble oppført som residens og administrasjonssted for Laurvigen grevskap i 1674. I dag er Herregården museum med hovedvekt på grevskapstiden, og med en skolestue anno siste halvdel av 1800-tallet i den østre fløyen.

FRA UNIONSSYMBOL TIL OFFENTLIGE FORMÅL

Sommeren 1820 ble det lagt frem et forslag for borgersamlingen i Larvik by om å kjøpe den såkalte «residentsgaarden» - et av de viktigste symbolene for unionen med Danmark. Initiativet kom som en følge av Grunnloven av 1814 og Stortingets opphevelse av grevskapsordningen i 1822, som satte punktum for eneveldet i Norge og grevskapstiden i Vestfold. Larvik by tok raskt konsekvensen av hendelsene og fikk bygningen omgjort til offentlige formål.

Teatervirksomheten var allerede på plass da kjøpet gikk gjennom i 1821, og i rask rekkefølge flyttet rådstue og skole inn. I løpet av 100 år ble nesten hele bygningen gjort om til bruk for den høyere skolen. På grunn av 1800-tallets mange skolereformer, har det i løpet av 70 år vært til sammen fire ulike utgaver av høyere utdanning innenfor Herregårdens vegger.

FOR BYENS HØYERE SOSIALE LAG

Laurvig Middelskole kom i gang 1. juli 1824. Middelskolene tilsvarte de nederste klassene i den lærde skolen, mens den fullstendig lærde skolen hadde et koleår ekstra og førte helt fram til eksamen artium. Den lærde skolen var tilpasset «de kultiverte» klasser som hadde tid og råd til at barna fikk en lang og kostbar skolegang. Fattige barn ble henvist til fattigskolene, dvs. allmueskolen, og hadde få eller ingen muligheter til å gå videre med utdanning.

Skoleprotokollen fra 1824 forteller at de 40 «disiplene» som møtte frem til første skoledag var sønner av kjøpmenn og grosserere, håndverksmestere, fabrikanter og skipper. Sammen med et beskjedent antall embetsmenn tilhørte de byens høyere sosiale lag. Foreldrenes ønske om en «nyttig» skole med naturvitenskapelige fag, samfunns- og ferdighetsfag samt moderne språk som engelsk og fransk, ble ikke hørt. I stedet fikk de en skole der latin og gresk la beslag på 10 av ukens 28 undervisningstimer.

SPARTANSK INNREDET LOKALE

Middelskolen hadde tre værelser til disposisjon i vestfløyens andre etasje, vendt ut mot byen. En inventarliste fra 1825 forteller om en spartansk innredning. Det var tre gråmalte bord med låsbare skuffer og 20 doble skrivepulter med to skuffer og benk. Begge deler gråmalt med svarte detaljer. På veggen i det ene værelset hang en svartmalt regnetavle. Det var også en tavle på «kryssfot» og seks grønmalte pinnestoler med svarte seter. I et av rommene sto et Nürnberger 24-timers stueur. Ved hver pult var det to blekkhus av glass og en lysestake. En grøn malt lykt var til bruk når man av en eller annen grunn måtte ut i mørket. Kun ett av rommene hadde oppvarming i form av en jernovn, så det må ha vært bitende kaldt i vintermånedene. Seks gardiner i bomullslerret avsluttet inventarlisten. Skolens rektor fikk fri bolig i hovedbygningens førsteetasje. I 1840-årene ble det etablert tre ekstra klasserom i Herregårdens østfløy.

SISTE HALVDEL AV 1800-TALLET

I 1848 ble det bestemt at alle offentlige lærde skoler skulle ha en linje for «reale» fag. Middelskolen var dårlig likt i Larvik, og i utgangspunktet kunne reformen ha snudd ting til det bedre. Laurviks

HERREGÅRDEN I DAG: I dag er det museum i den røde bygningen.
Foto: John Nilsen

KLASSEBILDE I BAKGÅRDEN: Elever og lærer på middelskolen 1898-99.
Bildet er tatt utenfor vestfløyen i bakgården. Fotograf ukjent.

middel- og realskole (1849-1873) startet opp i 1848/49, men uten suksess. Skolepengene var for høye, rekrutteringen sviktende og byens voksende middelklasse var svært misfornøyd.

En ny endring kom 20 år senere da oppdelingen i middelskole og gymnas ble innført med Lov om Offentlige Skoler for den høiere Almendanningen av 17. juni 1869. Dermed var det var ikke lenger mulig å gå rett fra middelskolen til universitet eller høyskole, uten gymnas. Reformen ble motvillig innført i Larvik. Resultatet var Laurvigs offentlige høiere almenskole (1873-94).

Mot slutten av 1800-tallet skjedde gjennomgripende endringer - i hvert fall på papiret: Gutter og jenter kunne gå på samme skole, og fra 12 års alder kunne alle som ønsket gå videre i middelskolen, og deretter over i gymnas.

FRA SKOLE TIL MUSEUM

Etter 30 år med diskusjon og betydelig politisk motstand, var den første gymnasklassen i Larvik en realitet i 1901. Det var klart for alle at Herregårdens tid som lokale for den høyere skolen var over. I innstillingen fra byggekomiteen for ny skole i 1914 ble Herregården funnet uskikket som skolebygning. Elevene satt i halv-mørke og «utsettes for at ødelegge sine øyne». Det var også vanskelig «at følge med paa tavlen». Den nye skolen sto ferdig i 1918, men på grunn av et stadig økende elevtall var Herregårdens gamle klasserom i bruk helt frem til 1960-årene.

I 1990-årene overtok Larvik Museum den historiske samlingen til Torstrand skole. Samlingen besto av møbler, bøker og annet utstyr, og dette ble grunnstammen i skoletilbudet i Herregårdens østfløy. I lokalene som

FRØKEN SCHLADERMUND:

Virkelighetens «Frøken Schladermund» var lærerinne en kort stund ved Fritzøbakken skole i 1872. Hvem hun var knytter det seg usikkerhet til, men at hun var en av døtrene til postmester Schladermund er helt sikkert. I følge lokalhistorien skal hun ha sluttet ganske raskt. Vi vet ikke hva som skjedde med henne siden, men i dag lever hun i alle fall i beste velgående i skolestua på Herregården.

Illustrasjon: Hans Jørgen Sandnes.

ble ombygd til skoleformål i 1840-årene, regjerer i dag Frøken Schladermund. Store og små lærer om skiftende tiders skoletukt og læringsmetoder, opplever harde trebenker, plansjeverk, anskuelsesundervisning og salmesang – og får føle på kroppen den gamle herregårdens mørke ganger, kriker og kroker. Les mer om Herregården i Larvik på www.larvikmuseum.no

Artikkelen er en omarbeiding av Aina Askes artikkel Den høyere skole i Larvik – gammel diskusjon i ny drakt i «Sopbus, historisk tidsskrift for Larvik» (2004), nr. 1, Larvik Museum.

Kampen for EN BEDRE SKOLEHVERDAG

ROMBERGGATA SKOLE:
År og fotograf ukjent. Per Nyhus' fotosamling, Larvik Museum.

Etableringen av Larvik lærerforening i 1870 ble starten på en utvikling som skulle løfte Larviksskolen og gjøre skolehverdagen bedre for elevene.

| TEKST: ANE RINGHEIM ERIKSEN, Larvik museum |

SVØMMING: Svømmeopplæring for jenter i Larvik i 1917. Fotograf ukjent. Per Nyhus' fotosamling, Larvik Museum.

Fra slutten av 1800-tallet ble det stadig flere barn i Larvik. Det ble stadig trangere om plassen i klasserommene der opptil seksti elever kjempet om oppmerksomheten. Dette var en av mange kamper lærerforeningen tok for å bedre elevenes skolehverdag.

FOR STØRRE Plass

På et av de første møtene i foreningen ble situasjonen i Larviksskolen diskutert. Lærerne beskrev en vanskelig undervisningssituasjon med store klasser og trange rom. Klassen måtte deles inn i flere partier hvor en gruppe skrev, en annen gruppe regnet og en tredje gruppe fikk muntlig undervisning. Læreren holdt alle i gang, og skulle samtidig sørge for ro og orden. Klasserommene hadde ikke elektrisk lys, og om morgenen måtte skolearbeidet skje i lyset fra spinkle stearinlys. Lærerforeningen forsøkte å få kommunen til å forstå at en slik måte å drive undervisning på var helt uholdbar, men vant ikke fram i første omgang.

«Men selv om folkeskolen skulle gi barn likeverdig rett til opplæring, var de sosiale forskjellene store.»

Lærerne kjempet imidlertid videre, og en lov som ble vedtatt i 1869 hjalp noe på den vanskelige situasjonen. Den ga kvinner lov til å undervise de laveste klassetrinnene, samt rene jenteklasser. Det ble ansatt flere kvinnelige lærere i Larvik i de kommende årene. For kommuneøkonomien var det selvsagt en stor fordel med kvinnelige lærere, fordi lønnskostnadene til kvinner var mye lavere enn for menn. Lærerinnene tjente halvparten av det mannlige lærere gjorde.

Men selv om lærerinnenenes inntog i Larviksskolen gjorde undervisningen noe bedre, var plassproblemene like prekære. For å løse dette ble det lagt opp til at noen klasser måtte flytte sine skoletimer til ettermiddagen. Snart var heller ikke dette nok, og det ble klart for kommunen at man måtte lytte til lærerforeningen og ta tak i skolesituasjonen.

I 1883 besluttet bystyret derfor å kjøpe en stor tomt i sentrum. Tre år etter sto Romberggata skole ferdig. Skolen ble et av Larviks mest moderne bygg og hadde hele 18 klasserom, egen gymnastikksal, lærerværelse og til og med elektrisk lys. I dag er bygningen Larviks rådhus.

FOR RETT TIL SKOLEGANG

Da Folkeskoleloven ble vedtatt i 1889 hadde Larvik kommune allerede gjennomført de viktigste endringene som den nye loven krevde. Folkeskoleloven ga alle elever rett til likeverdig opplæring, uavhengig av hvilken sosial klasse de tilhørte. Folkeskolen ble syvårig, og klassene skulle ikke ha flere enn 35 elever. Men selv om folkeskolen skulle gi barn likeverdig rett til opplæring, var de sosiale forskjellene store.

Mange barn måtte jobbe for å bidra til familiens økonomi. Skoleinspektøren kjempet for å holde barna i skolen, og gjorde i 1889 en undersøkelse av forholdene. Han fant at minst 195 skolebarn i Larvik hadde fast arbeid i industrien. Trolig var tallet langt høyere. I Larvik var det særlig tobakksindustrien som sysselsatte barn. Fabrikktilsynsloven av 1892 forbød barn under 12 år å jobbe i industrien, men denne loven kunne lett omgås. En av de som jobbet på glassverket har fortalt at når fabrikkinspektøren kom på tilsyn på glassverket, løp bare de yngste barna og gjemte seg.

FOR SKO PÅ BENA

Sko var en stor kostnad for familier med skolebarn, og de fattigste barna hadde ikke egne sko. I 1905 besluttet

skolestyret i Larvik at det skulle deles ut tresko til trengende skolebarn. Men selv om tresko nok var bedre enn ingen sko, var det noen som mente at kommunen burde strekke seg lenger for de fattige barna. I et leserinnlegg i Østlandsposten i februar 1905 ba innsenderen om å «La Fattigbørnene få slippe Træsko!» Innsenderen var bekymret for at «de kommunale Træsko herefter vil sætte Stempel paa hver af de ulykkelige Individider, der er anviste til at træde sine Barndomssko i Træsko.»

I 1880- og 1890-årene ble det vanlig med barnetog på 17. mai, men det var få barn fra folkeskolen som var med i toget. Skoleinspektøren ble bedt om å sørge for at flere stilte opp, men dette nektet han å gjøre. Han mente at mange barn hadde så dårlig fottøy at de ville kvie seg for å være med i toget.

FOR GRATIS SKOLEBØKER

Skolebøker og skrivesaker utgjorde også en kostnad som mange ikke hadde råd til. For lærerne var det vanskelig å kreve at elevene skulle ha med seg bøker og skrivesaker når de visste hvilken vanskelig situasjon mange av elevenes familier befant seg i. Samtidig var det vanskelig å drive undervisning når mange av elevene ikke hadde bøker.

Fra 1902 kom saken om gratis skolemateriell gjentatte ganger opp for bystyret, men det ble avvist fordi man mente at offentlig støtte kunne virke negativt på samfunnsmoralen. Arbeiderforeningen kjempet for å endre på dette, og satte ned et aksjonsutvalg for å bearbeide bystyret. I 1910 lyktes de, og gratis skolemateriell ble et faktum.

FOR BEDRE HELSE

Skolen fikk på begynnelsen av 1900-tallet stadig større ansvar for det vi i dag kaller folkehelse. Oppblomstringen av tuberkulose gjorde at skolen fikk en stadig viktigere oppgave i å lære skoleelevene om viktigheten av god hygiene. Skoleelever fikk gratis adgang til sjøbadene i skoletida, og om vinteren kunne de vaske seg i det nyopprettede folkebadet i Romberggata.

I årene fra 1870 – 1915 tok skolen et stadig større ansvar for barnas utvikling og viste også et stadig større sosialt ansvar. De økonomiske forskjellene var fortsatt store, men både nasjonale og lokale reformer gjorde kunnskap mer tilgjengelig for et bredere lag av folket.

KILDER:

- Barndom i Vestfold, Vestfold fylkeskommune (2001).
- St. Langeland: Larviks historie, 2. bind 1814 – 1885 (1953).
- St. Langeland og Gunnar Christie Wasberg: Larviks historie, 3. bind., 1885 – 1940 (1963)
- Klipp fra Østlandsposten

PÅ LÆRERENS KATETER

Hva slags pedagogiske hjelpemidler ble brukt på skolen før i tiden? Hvordan lærte barna om naturen, historien, kultur og religioner? En skolesamling til bruk i anskuellesundervisningen gir oss svar på det.

| TEKST OG FOTO: **MARIANNE SØRENSEN**, Larvik museum |

Larvik Museum overtok en stor skolesamling fra Torstrand skole i 1998. Den består av plansjer, naturhistorisk materiale, utstoppede fugler, skinn og bein fra perioden 1900-1950. Den kuriøse samlingen kan publikum oppleve i skolestua i Herregården i Larvik.

TING FØR ORD

Anskuelsesundervisningen eller iagttagelseundervisningen har sin opprinnelse i Comenius' pedagogikk fra 1600-tallet. Hans grunnregel var at all undervisning burde begynne med ting, og ikke med ord. Metoden skulle «utvide barnas kjennskap til omgivelsene og utvikle deres evne til å iakttå og gi en tilfredsstillende muntlig eller skriftlig fremstilling av et emne».

(kilde: www.snl.no/anskuelsesundervisning)

INNSAMLING AV ANSKUELSESMATERIALE

I boken «Iagttagelsesundervisningen til bruk i småskolen» utgitt i 1900, med metodiske vink av Anna Rogstad, anbefales enhver lærer eller lærerinne å samle inn best mulig anskuellesmateriale. Ting som nevnes som nyttig å ha i samlingene er ull og bomull, garn, tøy, fuglereder, egg, fjær, dun, tagl, fargesamling, metall, båtmodeller, plog, hakke, spade, rive, ljå, hammer, sag, sleder, vogner, rokk, vev, kjøkkensaker, men også korn, gryn, erter og lignende. Utstoppede fugler ble det også oppfordret til å skaffe.

I vår skolesamling finner vi også svært eksotiske ting. Det var nok ofte suvenirer gitt av sjøfolk og hvalfangere som ønsket at barn skulle lære andre steder i verden.

GNAGD PÅ: «Hvilket dyr har gnagd på trestammen? Rekk opp hånden!»
Kunne ikke elevene svare, fikk de utfyllende svar fra læreren om beveren. Ved å ta og føle på gnagemerkene og lytte til fortellingen lærte elevene om skogens store gnager.

SVINESKALLE: Hodeskallen - med redusert tanngard - vekket nok oppmerksomhet til enhver elev og gjorde undervisningen i naturhistorie spennende. Vi har ingen opplysninger om hvem som har gitt skallen til Torstrand skole, kanskje er den en villagris fra krigens dager?

SLANGESKINN: I tillegg til å lære om slanger i naturhistorie, ble trolig skinnen brukt i bibelundervisningen. Med et ekte slangeskinn og dramatisk tekst glemte nok ikke elevene historien om syndefallet.

«Da sa Gud til slangen: forbannet skal du være blant alle dyr på jorden».

DØPEREN JOHANNES MAT:

Sigaretsken har følgende merkelapp: «Egyptisk gresshoppe. Tatt i Rødehavet. Fått av Unni Andersen, Hoffsgate 8. Tidligere elev 7. klasse. J. 1953. Døperen Johannes mat.»

I Matteusevangeliet kap. 3 står det at døperen Johannes hadde klær av kamelhår, spiste gresshopper og villhonning og var i ørkenen til han begynte å forkynne.

HUGGORM: Også en banksjef har bidratt med naturhistorisk kapital: En huggorm funnet på Gon utenfor Larvik i 1948. Banksjefen puttet den i en flaske og lot den henge etter en tråd festet i korken, så den ikke skulle ligge som et oppkveilet tau i bunnen av flasken.

VELDUFTENDE RIS:

Bare noen få ting i skole-samlingen har fått et registreringskort. Bjørkeriset er en av dem. På kortet står følgende opplysning: «Funnet i et skap i kjelleren. Dufter, tross alder, fremdeles friskt av bjørk. Sannsynlig alder 60-70 år. Det inntok til museet året 1987.» Og duften sitter faktisk i ennå, om den ikke lenger er like sterk.

Straff i skolen

MED RIS OG SPANSKRØR I FOLKESKOLEN

Fortellinger om til dels brutal framferd blant enkelte lærere har vært en gjenganger blant tidligere elever som møtes på jubileumsfest. Men hva er sant og hva er overdivelse? Det er ikke lett å vite. Derfor er det særlig interessant å finne kilder i folkeskolearkivene med titler som straffeprotokoll eller straffebok.

| TEKST: **KNUT J. JORDHEIM**, IKA Kongsberg |

1

1. SLOTTSFJELLET: Utdrag fra Tor Erling Naas' historie fra en protokoll fra Slottsfjellet skole, 1904.

2. DOVENSKAP: Utdrag straffeprotokoll fra Larvik folkeskole: «2 slag ris for dovenskap. Advaret gjentagne gange.» (Arkiv IKA Kongsberg).

3. BJØRK: Sigbjørn Lillengs historie om Markus som får ti slag fra bjørkeriset for ikke å ha gjort lekser. Fra Slottsfjellet skole, 1920.

Nettopp det gav startskuddet til Straff i skolen, et uvanlig formidlingsprosjekt der IKA Kongsberg inviterte tegneserieskaperne med på en reise inn i den mørkeste delen av skolehistoriske kilder. Prosjektet var en del av den kulturelle skolesekken i noen år og er nå avsluttet.

STRAFFEPROTOKOLLER FRA VESTFOLD

Inspirasjonen til prosjektet lå i en type kilder som er uvanlig i våre arkiver. Ja, så uvanlig at det foreløpig bare finnes ved folkeskolene i byene Horten, Tønsberg og Larvik.

Straffeprotokollene springer ut av Folkeskoleloven i 1889 som forsøkte å regulere den strengeste formen for straff. Med grunnlag i loven gav skolestyrene instruksjoner til folkeskolene innenfor eget herred. Straffen skulle føres i protokoll og det skulle være et vitne til handlingen. Dette ble kategorisert som disiplinærstraff og benevnt som refselse.

Forskning viser at om lag fem prosent av elevene ble utsatt for denne grovste formen for straff rundt 1900. I årene 1896 til 1915 ble i snitt 63 elever hvert år utsatt for slik avstraffelse ved Slottsfjellet skole i Tønsberg. Det er grunn til å tro at dette antallet var mer enn nok til å holde skrekken levende.

HVA BLE DE STRAFFET FOR?

Grove forseelser ble straffet direkte med ris eller spanskrør. Men som regel fikk de advarsler som til slutt kunne resultere i den strenge straffen. Straffen var en konsekvens av brudd på regler og normer for fram møte, for oppførsel innenfor og utenfor klasserommet, mangler ved skolearbeid og for adferd utenfor skoleporten. Grunnlaget for straff kunne variere fra en åpenbart grov forseelse til ikke å kunne sitt salmevers. En elev som f.eks. begikk tyveri i byen, ble meldt til skolen (skolestyret) av politiet og ilagt refs (straff) på skolen.

2

Straffet:		At og i vår
n:	Straffens art og grund:	
03	2 slag ris for dovenskab. Advarsel gjentagne gange.	pe
	2 slag ris for uro i klassen	

Grunnlaget for straff kunne variere fra en åpenbart grov forseelse til ikke å kunne sitt salmevers.

3

HVORDAN BLE DE STRAFFET?

Vi finner eksempler på at politiet grep over 20 elever i epleslang der hver elev fikk seks slag hver – en kollektiv organisert avstraffelse. Det mest overraskende var at foreldre kunne be skolen om å straffe eget barn for forhold begått i hjemmet. Men slikt var unntak. I materialet finner vi gjengangere som kunne samle opp mot 45 slag i løpet av en relativt kort tidsperiode. Det ble utdelt maksimum 12 slag per gang - ofte startet man med spanskrør og avsluttet med riset. I gjennomsnitt ble det utdelt 3-4 slag per elev. Omfanget varierte fra skole til skole og mellom lærere. Det er relativt lett å lese enkelte læreres motvilje mot å forvalte dette regimet, men læremiljøene fryktet også konsekvensene av at ordningen skulle avvikles. Skolens rolle i samfunnet var i sannhet svært sammensatt.

I 1936 ble det forbudt å bruke ris og spanskrør som avstraffelse i folkeskolen. Men om bjørkeriset og rottingen ble borte fra lærerens verktøykasse, levde nok andre virkemidler videre.

PÅ TURNE MED TEGNESERIER OG STRAFFEPROTOKOLLER

I 2012 inviterte vi seks serieskaperne til workshop der prosjektet ble presentert. Serieskaperne skulle la seg inspirere av innholdet i kildene til å lage sine egne striper som så skulle samles i et seriehefte. Prosjektet ble dels finansiert fra IKA Kongsberg og dels fra Norsk

kulturråd. Seks dyktige serieskaperne - Terje Bomann-Larsen, Edy Poppy, Tone Emblemsvåg, Johann Grimstvedt, Sigbjørn Lilleeng og Tor Erling Naas - skapte fem historier som ble samlet i et 56 siders seriehefte. Noen av serieforfatterne holdt seg nær kildene, mens andre var friere.

I fase to ble prosjektet del av Den kulturelle skolesekken for videregående skole. Serieskaperne laget kreative og pedagogiske opplegg og undertegnede presenterte kildene til prosjektet og en egen sesjon om kildekritikk. Dette var vi på turne med, og i løpet av 2014-16 møtte vi nær 2000 elever. Nærheten og kraften i kildene gav mange reaksjoner og inspirasjon til å finne fram til dagens sanksjonsmidler. Mange interessante samtaler utspilte seg i klasserommene – særlig der fremmedkulturelle elever fortalte om egne og relativt ferske erfaringer fra sine hjemland.

IKA Kongsberg er et interkommunalt selskap for Buskerud, Vestfold og Telemark, og har for tiden 44 eiere. I 2013 mottok IKA Kongsberg Arkivmøtets formidlingspris for prosjektet i konkurranse med andre arkiv i Norge.

VIDEREGÅENDE SKOLER I VESTFOLD

Navneendringer & sammenslåinger

| TEKST: INGRID NØSTBERG, Vestfoldarkivet |

De videregående skolene har ikke alltid hatt de navnene de har i dag. Det kan derfor være vanskelig å orientere seg i de eldre arkivene. Endel av dagens skoler er storskoler slått sammen av flere eldre skoler. Mange har en lang historie, med forløpere som middelskoler og høyere allmennskoler, gymnas, yrkesskoler og tekniske aftenskoler osv.

Her følger en oversikt over dagens videregående skoler i Vestfold og hvilke navn de har hatt tidligere.

.....

THOR HEYERDAHL VIDEREGÅENDE SKOLE

består av fire tidligere skoler som ble sammenslått i 2004:

- *Thor Heyerdahl videregående skole:* Opprettet som Laurvig middelskole i 1824, Larvik høyere allmennskole fra 1857, Larvik gymnas fra 1964, Thor Heyerdahl videregående skole fra 1995.
- *Farris videregående skole:* Opprettet som Larvik kommunale handelsskole i 1919, deretter Larvik handelsgymnas, Farris videregående skole fra 1994.
- *Kilden videregående skole:* Opprettet som Larvik yrkesskole (ca. 1946), som igjen hadde forløperen Larvik tekniske aftenskole etablert i 1893. Skolen skiftet navn til Kilden videregående skole i 1994.
- *Gloppe videregående skole:* Opprettet som Vestfold husflidskole i 1947, Gloppe videregående skole fra 1994.

Vestfold fylkes husmorskole, Olsrød. Fotograf: Odd Bryn.

Horten yrkesskole. Fotograf ukjent.

FÆRDER VIDEREGÅENDE SKOLE

består av tre tidligere skoler som ble sammenslått i 2003:

- *Teie videregående skole:* Opprettet som Tønsberg yrkesskole i 1948, med eldre forløper som Tønsberg tekniske aftenskole fra 1901. Fikk navnet Teie videregående skole i 1995.
- *Tønsberg maritime videregående skole:* Har sin bakgrunn i de eldre sjømannsskolene; Tønsberg navigasjonsskole fra 1859 og Tønsberg maskinist-skole 1918. I 1981, etter omstruktureringen av sjømannsutdanningen på 1970-tallet (utdanningen delt mellom høyskolene og videregående skole), ble Tønsberg maritime videregående skole etablert.
- *Olsrød videregående skole:* Opprettet som Jarlsberg og Larvik amts husmorskole i 1911, Vestfold fylkes husmorskole fra 1919, Olsrød videregående skole fra 1976.

SANDEFJORD VIDEREGÅENDE SKOLE

består av fire tidligere skoler som ble sammenslått i 1997:

- *Sandefjord gymnas*: Opprettet som Sandefjord høyere allmennskole i 1885, Sandefjord gymnas fra 1964.
- *Sandar videregående skole*: Opprettet som Sandar yrkesskole i 1941.
- *Sandefjord kokk og stuertskole*: Opprettet i 1893.
- *Sandefjord handelsgymnas*: Opprettet i 1917.

GREVESKOGEN VIDEREGÅENDE SKOLE

består av to tidligere skoler som ble sammenslått i 1998:

- *Greveskogen videregående skole*: Opprettet som Tønsberg høyere allmennskole i 1870, Tønsberg gymnas fra 1964, Greveskogen videregående skole fra 1995.
- *Bjørn Farmann videregående skole*: Opprettet som Tønsberg handelsgymnas i 1939, Bjørn Farmann videregående skole fra 1994/95.

NØTTERØY VIDEREGÅENDE SKOLE

ble opprettet i 1977, men hadde en forløper i Nøtterøy kommunale høyere allmennskole fra 1922.

HORTEN VIDEREGÅENDE SKOLE

består av to tidligere skoler som ble sammenslått i 2001:

- *Horten videregående skole*: Har sin bakgrunn i Hortens real- og høiere almueskole fra 1857, senere Horten kommunale høyere allmennskole, Horten gymnas fra 1964, Horten videregående skole fra 1991.
- *Borre videregående skole*: Opprettet som Horten yrkesskole i 1939, men med røtter tilbake i Horten tekniske aftenskole fra 1899. Borre videregående skole fra 1995.

MELDOM VIDEREGÅENDE SKOLE

ble opprettet som Jarlsberg og Larvik amts landbruks-skole i 1895, Vestfold fylkes landbruksskole fra 1919 og Melsom videregående skole fra 1976.

HOLMESTRAND VIDEREGÅENDE SKOLE

ble etablert i 1977, men hadde en forløper i Holmestrand yrkesskole fra 1945.

SANDE OG RE VIDEREGÅENDE SKOLER

ble etablert som nye skoler i 1979 og 1981.

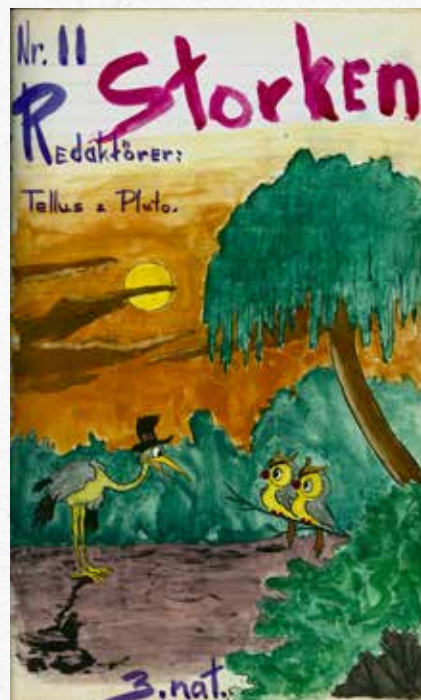

Thor Heyerdahl videregående skole 1999. Fotograf ukjent.

Heder og ære

Uglen delte ut Johannaordenenes ridderkors for «fortjenstfullt virke» i gymnassamfunnet. I 1937 besto det høytidelige ordenskanselliet av sju personer: Bak fra venstre står Ulf Zeiner, Bror von der Lippe, Harald Anker Hansen, Harald Sverdrup. Foran fra venstre sitter Toralf Jacobsen, Ingolf Børre Ørbæk og Elisabeth Ingerø.

Det er mange elevviser å finne i arkivmagasinet i Sandefjord. Denne forsiden viser Storken, som var elevforeningen Ugles egen avis. Det er bevart aviser fra perioden 1919-1967. I tillegg har vi elevviser fra en rekke andre skoler.

STAKKARS (NAKNE) STATUER!

«Hvorfor i all verden lager man så lite påkledte statuer i Norge, som er et så kaldt land. Det virker litt rart når man går på Vigelandsbroen og ser på nedsnedde nakne «venuser». Man formelig fryser både i moral og kropp.» Videre i «den belærende spalten» foreslås det derfor at alle Uglen foretar en innsamling til nakne statuers påkledning. Hvordan det gikk med den saken, vet vi dessverre ikke.

REN PIKEKLASSE?

Det er ikke godt å si hva som er tanken bak denne forsiden fra november 1962, men mye tyder på at det har vært humor involvert. Under overskriften «Our pin-up!» hevdes det at dette – altså 4ENG.A – er en «ren pikeklasse».

En pike,
jo!

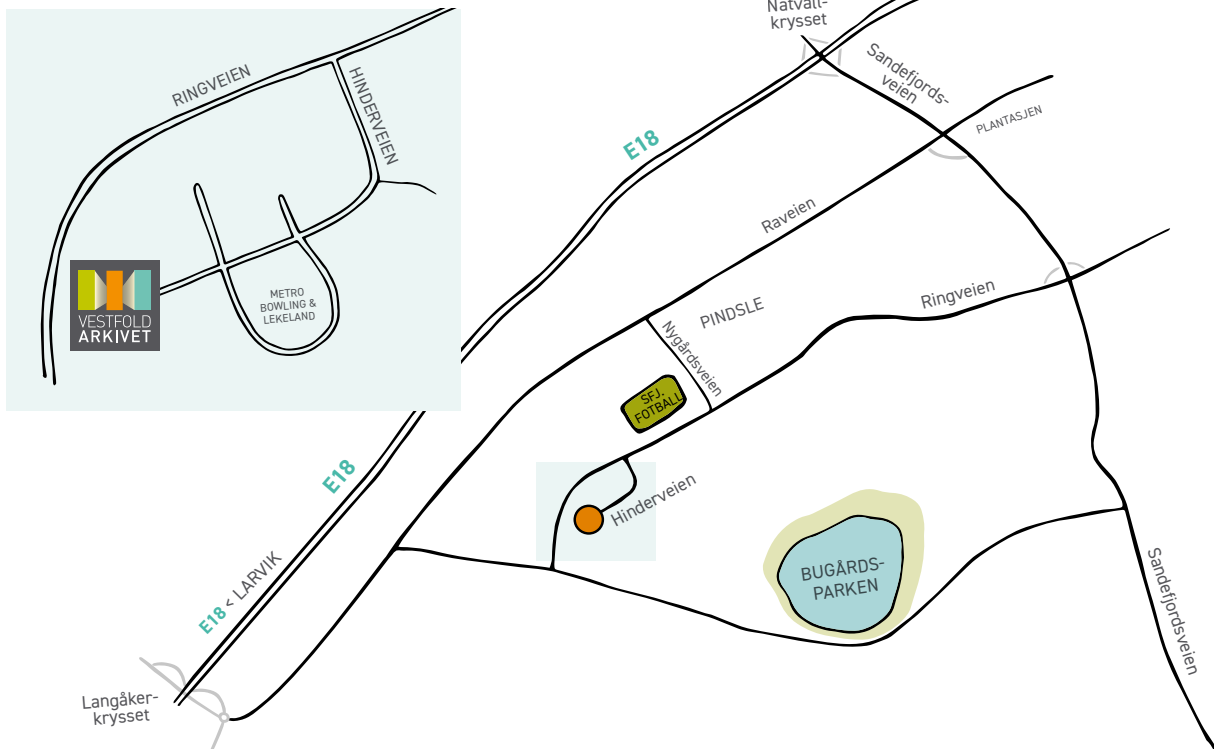
Takker for ditt brev av 3. d.m.

Tillat meg først å gratulere deg med valget som ny formann i gymnassamfunnet. Uten at jeg hverken kjenner deg eller din politisk oppfatning, er det en ting som absolutt tiltaler meg: nemlig at du er pike. Desverre er det jo så alt for få piker som får små eller store verv her i samfunnet, og det gleder meg hver gang mennenes monopol brytes, enten det er i et gymnassamfunn eller på Stortinget.

I 1964 fikk gymnassamfunnet Uglen ny formann. Eller rettere sagt kvinne. Dette gjorde åpenbart inntrykk på forbundssekretæren til Norges Kommunistiske Ungdomsforbund. Utdraget over er hentet fra brev datert 9.10.64, sendt i anledning planleggingen av et foredrag eller en debatt som skulle finne sted i desember med «Den kommunistiske verdensbevegelse – i ekspansjon eller tilbakegang?» som tema.

HER FINNER DU VESTFOLDARKIVET

VESTFOLDARKIVETS LESESAL har åpent hver onsdag kl. 9 - 15 - og ellers etter avtale.

I tillegg har vi langåpent noen onsdager hvert halvår. Se datoer på nettsiden vår.

Det er lurt å kontakte oss på forhånd: vestfoldarkivet@vestfoldmuseene.no Da kan vi finne frem til det du måtte være interessert i - eller henvide deg til en annen arkivinstitusjon om nødvendig.

Vestfoldarkivet har også arkivet etter en annen type skole, Vestfold Søndagsskolekrets (A-1059). Her er det en egen arkivserie kalt 'Undervisning'. Den består blant annet av flanellograf-figurer, tekstlapper og illustrasjoner, flipover, tekstbøker, bibelhistoriefortellinger på plakater, lysbilder og bildebånd.

En flanellograf er en tavle med tekstilduk (ofte flanell) der en kan feste figurer med filt eller sandpapir på baksiden. Den har tradisjonelt sett blitt brukt til å presentere informasjon og muntlige fortellinger i undervisning og på skoler.

I dag er flanellografen erstattet av mer digitale hjelpemidler. Kan du skjønne det?

.....

ET MAGASIN UTGITT AV
www.vestfoldarkivet.no